

Громадська організація «Асоціація спортивного права»
Видавничий дім «Гельветика»

LEX SPORTIVA

Випуск 1

Видавничий дім
«Гельветика»
2022

ГОЛОВНІ РЕДАКТОРИ:

Харитонов Є.О., доктор юридичних наук, професор, завідувач кафедри цивільного права, Національний університет «Одеська юридична академія».

Ткалич М.О., кандидат юридичних наук, доцент, доцент кафедри цивільного права, Запорізький національний університет;

ВІДПОВІДАЛЬНИЙ РЕДАКТОР:

Толмачевська Ю.О., аспірантка кафедри цивільного права, Національний університет «Одеська юридична академія», заступник директора, ГО «Асоціація спортивного права».

ЧЛЕНИ РЕДАКЦІЙНОЇ КОЛЕГІЇ:

Апаров А.М., д.ю.н., професор, професор кафедри права та методики викладання правознавства, Сумський державний педагогічний університет імені А.С. Макаренка; **Болокан І.В.**, д.ю.н., доцент, професор кафедри цивільного права, Запорізький національний університет; **Бондар О.Г.**, д.ю.н., професор, перший проректор, Запорізький національний університет; **Галантич М.К.**, д.ю.н., професор, в.о. завідувача відділу проблем приватного права, Науково-дослідний інститут приватного права і підприємництва імені академіка Ф.Г. Бурчака Національної академії правових наук України; **Давидова І.В.**, д.ю.н., професор, професор кафедри цивільного права, Національний університет «Одеська юридична академія»; **Коломосць Т.О.**, д.ю.н., професор, декан юридичного факультету, Запорізький національний університет; **Коструба А.В.**, д.ю.н., професор, професор Навчально-наукового юридичного інституту, ДВНЗ «Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника»; **Майданик Р.А.**, д.ю.н., професор, професор кафедри цивільного права, Київський національний університет імені Тараса Шевченка; **Самойленко Г.В.**, д.ю.н., доцент, доцент кафедри цивільного права, Запорізький національний університет; **Сафончик О.І.**, д.ю.н., професор, професор кафедри цивільного права, Національний університет «Одеська юридична академія»; **Харитонova О.І.**, д.ю.н., професор, завідувач кафедри права інтелектуальної власності та патентної юстиції, Національний університет «Одеська юридична академія»; **Сліпченко С.О.**, д.ю.н., доцент, професор кафедри цивільно-правових дисциплін, Харківський національний університет внутрішніх справ; **Харитонova Т.Є.**, д.ю.н., професор, завідувач кафедри аграрного, земельного та екологічного права, Національний університет «Одеська юридична академія»; **Хуан Карлос Риофріо Мартінез-Вілалба**, д.ю.н., професор, декан факультету права, Universidad de Los Hemisferios, Еквадор; **Колодін Д.О.**, к.ю.н., доцент, декан факультету цивільної та господарської юстиції, доцент кафедри кримінального права, Національний університет «Одеська юридична академія»; **Омельчук О.С.**, к.ю.н., доцент, доцент кафедри цивільного права, Національний університет «Одеська юридична академія»; **Шишка О.Р.**, к.ю.н., доцент, доцент кафедри цивільно-правових дисциплін, Харківський національний університет внутрішніх справ.

Науковий журнал «Lex Sportiva» зареєстровано Міністерством юстиції України
(Свідоцтво про державну реєстрацію друкованого засобу масової інформації
серія КВ № 25044-14984Р від 08.10.2021)

Офіційний сайт видання: lexsportiva.in.ua

Статті у виданні перевірені на наявність плагіату
за допомогою програмного забезпечення StrikePlagiarism.com від польської компанії Plagiat.pl.

УДК 796.071:316.4.062

DOI <https://doi.org/10.32782/lexsportiva/2022.1.1>**Бріскін Юрій Аркадійович,**доктор наук з фізичного виховання і спорту, професор,
завідувач кафедри теорії спорту та фізичної культури

Львівського державного університету фізичної культури імені Івана Боберського

ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-6375-9872>**Нерода Неоніла Віктрівна,**

кандидат наук з фізичного виховання і спорту, доцент,

доцент кафедри теорії спорту та фізичної культури

Львівського державного університету фізичної культури імені Івана Боберського

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-9207-6023>

ПРОФЕСІЙНИЙ СПОРТ У СИСТЕМІ СОЦІАЛЬНИХ ПРАКТИК СПОРТУ – ГОЛОВНІ ТРЕНДИ

Автори статті дослідили поняття, ознаки і функції професійного спорту, а також визначили головні тенденції розвитку європейського професійного спорту і його місце в системі професійного спорту загалом. У статті зроблено висновок про підвищення ролі професійного спорту і спорту загалом в житті сучасного суспільства. На думку авторів, сучасний спорт не сприймається вже у своєму первинному значенні як "гра" або "розвага". Спорт – це важливий соціальний і соціально-культурний феномен, який інтегрує до основних галузей людської діяльності, таких як освіта, політика, економіка, культура, релігія. Окрім того, беззаперечним є інтенсивний розвиток спорту як самостійного соціального інституту і посилення його впливу на виховання та соціалізацію особистості, формування відповідного стилю життя та поведінки. Серед головних напрямів розвитку професійного спорту фахівці виділяють спортивно-комерційний і комерційно-спортивний. В основі спортивно-комерційного напрямку, що є характерним для європейського спорту, є спортивний результат і гострота спортивної боротьби. Натомість, в північно-американському професійному спорті, який представляє комерційно-спортивний напрям, основною метою є отримання максимальних прибутків, а спортивний результат розглядається як засіб досягнення мети, а отже професійний спорт визначається як специфічна сфера бізнесу, де товаром є видовище, що вироблено за участі всіх команд ліги. В сучасному європейському професійному спорті спостерігається тенденція до запозичення північно-американського досвіду у побудові системи змагань і веденні спортивного бізнесу. Використання досвіду північно-американського професійного спорту розповсюджується і на систему змагань, а саме поширенні практики утворення національних закритих професійних ліг. Таким чином, в європейському професійному спорті спостерігається перехід до системи змагань, характерної для провідних північно-американських ліг. Нормативно-правовими тенденціями розвитку європейського професійного спорту є подальше застосування прецедентного права та використання арбітражного суду для розв'язання суперечок. Автори статті підсумовують своє дослідження висновком щодо необхідності подальшого розвитку спортивно-го права у зв'язку із постійним ускладненням відносин у сфері професійного спорту і потребою їх нормативного упорядкування.

Ключові слова: спорт, професійний спорт, професійний спортсмен, професійна спортивна ліга, спортивне право.

Briskin Yu.A., Neroda N.V. PROFESSIONAL SPORT IN THE SYSTEM OF SOCIAL SPORTS PRACTICES – MAIN TRENDS

The authors of the article explored the concepts, features and functions of professional sports, as well as identified the main trends in European professional sports and its place in the system of professional sports in general. The article concludes that the role of professional sports and sports in general in the life of modern society is increasing. According to the authors, modern sport is not perceived in its original meaning as a "game" or "entertainment". Sport is an important social and socio-cultural phenomenon that integrates with the main areas of human activity, such as education, politics, economics, culture, religion. In addition, there is no doubt about the intensive development of sport as an independent social institution and strengthening its influence on the education and socialization of the individual, the formation of appropriate lifestyles and behavior. Among the main areas of development of professional sports, experts distinguish sports-commercial and commercial-sports. At the heart of the sports and commercial direction, which is characteristic of European sports, is the sports result and the severity of wrestling. Instead, in North American professional sports, which is a commercial sport, the main goal is to maximize profits, and sports results are seen as a means to an end,

and therefore professional sports is defined as a specific area of business where the product is a spectacle produced by participation of all league teams. In modern European professional sports, there is a tendency to borrow North American experience in building a system of competition and conducting sports business. The use of the experience of North American professional sports extends to the system of competitions, namely the spread of the practice of forming national closed professional leagues. Thus, in European professional sports there is a transition to a system of competition typical of the leading North American leagues. The legal trends in the development of European professional sport are the further application of case law and the use of arbitration to resolve disputes. The authors of the article summarize their research with a conclusion about the need for further development of sports law in connection with the constant complication of relations in the field of professional sports and the need for their regulation.

Key words: sport, professional sport, professional athlete, professional sports league, sports law.

В умовах сучасного світу стрімко зростає соціальна значущість спорту. На сьогоднішній день складно визначити галузь, яка б за своїми масштабами, масовості, різноманітності цільової аудиторії та висвітленню в медійному просторі могла конкурувати зі спортом.

Сучасний спорт не сприймається вже у своєму первинному значенні як "гра" або "розвага". Спорт – це важливий соціальний і соціально-культурний феномен, який інтегрує до основних галузей людської діяльності, таких як освіта, політика, економіка, культура, релігія. Окрім того, беззаперечним є інтенсивний розвиток спорту як самостійного соціального інституту і посилення його впливу на виховання та соціалізацію особистості, формування відповідного стилю життя та поведінки.

Популярність спорту серед членів суспільства обумовлена самою природою спорту і його характерними ознаками. Незважаючи на різноманітність форм існування, в спорті домінує місце займає змагальна діяльність, яка передбачає високий рівень конкуренції та бажання досягнути перемоги. Саме ці характеристики найкраще описують взаємовідносини, що існують в сучасному світі. Таким чином, відбувається проекція існуючих у суспільстві взаємовідносин на спортивну діяльність.

Активне вивчення спорту як явища розпочалося з 60-х рр. XX ст., зокрема у формуванні термінології та визначенні та конкретизації форм його функціонування.

За думкою А. Тер-Ованесяна (1967) спорт розвивається у вигляді трьох організаційних форм: як «навчальний предмет», «самодіяльний спорт» та «великий спорт». Спорт як навчальний предмет використовується в середній та вищій школі та в армії як засіб фізичного виховання. Масовий, самодіяльний спорт реалізується за ініціативи державних і суспільних організацій та за власним бажанням людини в позаробочий час. Основними завданнями великого спорту є підготовка

спортсменів до демонстрації найвищих результатів і досягнення перемоги на змаганнях під керівництвом міжнародних і національних спортивних організацій. Саме явище «спорт» автор розглядає як засіб підготовки молоді до трудової діяльності і захисту Батьківщини, активного відпочинку та корисного використання дозвілля, задоволення потреби людини в руховій активності в ігровій формі [1].

Фахівці теорії спорту С.С. Гурвич, В.Н. Платонов, М.І. Пономарьов (1987) визначають спорт як виховну, ігрову, змагальну діяльність, що базується на застосуванні фізичних вправ, які мають суспільно значущі результати. В вузькому сенсі спорт розглядається як змагальна діяльність і пов'язані з нею види діяльності. У широкому розумінні це багатофункціональне суспільне явище, система організації і проведення змагань і учбово-тренувальних занять з використанням комплексів фізичних вправ. У залежності від реалізації функцій спорт представлений на трьох рівнях: «масовий», «резервний» і «спорт вищих досягнень». Масовий спорт забезпечує необхідний рівень рухової активності, пов'язаної зі змагальною діяльністю і досягненням (демонстрацією) загальнодоступного результату. Резервний спорт забезпечує відбір обдарованих дітей і підлітків, створення передумов для максимального розвитку здібностей, формування складу збірних команд країни і досягнення відносно високих результатів. Спорт вищих досягнень є найвищою ланкою системи спорту, в якому забезпечується підготовка спортсменів високого класу, здатних конкурувати на міжнародній арені [2].

За В. С. Келлером та В. М. Платоновим (1992) спорт диференціюється поділяється на «масовий», що поділяється «самодіяльний» та «базовий» спорт, «спорт вищих досягнень», формами існування якого є «аматорський» і «професійний» спорт та «спорт інвалідів». В даному випадку аматорський спорт умовно ототожнюється з олімпійським спортом.

Самодіяльний спорт – організаційна форма спорту, яка виникає в процесі спілкування групи людей, об'єднаних за місцем проживання, праці, під час відпочинку з розважальною метою.

Базовий спорт – здійснюється в певній організаційній структурі (навчальні заклади, служба в армії). Здійснюється за чіткою програмою спортивної підготовки під керівництвом фахівця-тренера. Програма має забезпечити вдосконалення фізичної підготовленості тих, хто займається. Базовий спорт може також бути спрямованим на засвоєння тих видів, в яких рухові навички більш адекватні майбутній професійній діяльності (військовий спорт, пожежно-прикладний спорт).

Професійний спорт – це сфера бізнесу, видовищний та комерційний напрям, в якому існують спеціалізовані за видами спорту об'єднання спортсменів вищої кваліфікації, які за контрактами виступають за професійні клуби [3].

Згідно класифікації В.М. Платонова (1997), в залежності від цільової направленості і критеріїв ефективності, серед форм існування спорту варто виділяти «масовий», «олімпійський» і «професійний» спорт. В олімпійському спорті вся діяльність скерована на підготовку до Олімпійських ігор і їх успішного проведення. Таким чином, найвищим критерієм ефективності підготовки спортсменів є здобуття медалі вищого гатунку.

В основі масового (народного) спорту закладено використання спорту як засобу гармонійного розвитку, зміцнення здоров'я, самоствердження і самопізнання, раціональної організації дозвілля членів суспільства.

Професійний спорт – галузь розважального бізнесу, в якій спортсмени виступають в якості робочої сили. Оскільки основним критерієм ефективності є доходи від спортивної діяльності, спортивна майстерність та високі результати розглядаються як засіб отримання прибутку [4].

За Л.П. Матвеевим (1997), поняття «спорт» охоплює власне змагальну діяльність, процес підготовки до неї та специфічні взаємовідносини і норми поведінки між людьми, що виникають на підставі цієї діяльності. В соціальній практиці спорту автор диференціює два напрями: загальнодоступний (ординарний) спорт та спорт вищих досягнень, який в свою чергу поділяється на професійно-комерційний, який сформувався як галузь бізнесу та некомерційний спорт вищих досягнень, який залишається сферою власне спортивної діяльності [5].

За даними С. Матвеева, О. Борисової та ін. (2013) у сучасному світі розрізняють олімпій-

ський, професійний, масовий, неолімпійський та адаптивний спорт [6].

Якщо звернутися до законодавчої бази, згідно запропонованого Радою Європи визначення на законодавчому рівні ЄС під спортом розуміються всі форми фізичної активності, які, шляхом епізодичної або організованої участі, спрямовані на підтримку або покращення фізичної підготовленості та психічного благополуччя, формування соціальних відносин або досягнення результатів у змаганнях на всіх рівнях. Дане визначення було задеклароване в Спортивній Хартії Європи, прийнятій в 1992 р., з подальшими оновленнями в 2001р. та 2021 р. [7].

Згідно Закону України "Про фізичну культуру і спорт" (від 24.12.1993 № 3808-ХІІ) спорт – діяльність суб'єктів сфери фізичної культури і спорту, спрямована на виявлення та уніфіковане порівняння досягнень людей у фізичній, інтелектуальній та іншій підготовленостях шляхом проведення спортивних змагань та відповідної підготовки до них. Згідно Закону, спорт в Україні має такі напрями: дитячий спорт, дитячо-юнацький спорт, резервний спорт, спорт вищих досягнень, професійний спорт, спорт ветеранів, олімпійський спорт, неолімпійський спорт, службово-прикладний та військово-прикладний спорт, спорт осіб з інвалідністю тощо [8].

Ретроспективний аналіз запропонованих підходів демонструє, що наявні способи диференціації (класифікації) спорту описують форми його існування у конкретних історичних, політичних та соціально-економічних умовах. На підставі отриманих результатів були зроблені спроби обґрунтування критеріїв диференціації форм і напрямів функціонування спорту серед яких функціональні, організаційні і цільово-результативні (табл. 1). Проте, враховуючи активний розвиток суспільства і, як наслідок, мінливість та постійну модернізацію спортивної діяльності, існуючі диференціації не дають можливості визначити узагальнені характеристики сучасного спорту.

Активний розвиток спорту обумовлений суттєвими змінами, які стосуються виокремлення нових видів спорту, змінами систем змагань та правил, організаційною та економічною діяльністю спортивних організацій, що в свою чергу відображається на існуючих і появі нових форм функціонування спорту. У сучасних умовах, на нашу думку, вже недоцільним є диференціювання соціальних практик спорту на підставі одного критерію, оскільки межі між ними умовні і детерміновані комплексом цільово-результативних відношень.

Таблиця 1

Критерії диференціації форм і напрямів функціонування спорту

НАПРЯМИ, РІВНІ, ФОРМИ СПОРТУ	Критерії	АВТОРИ	РІК
Спорт як навчальний предмет, масовий самодіяльний спорт, «великий спорт»	Функціональні	Тер-Ованесян А.А.	1967
Масовий спорт, резервний спорт, спорт вищих досягнень	Функціональні	Пономарев Н.И.	1987
Масовий спорт (самодіяльний і базовий), спорт вищих досягнень (аматорський і професійний), спорт інвалідів	Функціональні	Келлер В.С., Платонов В.М.	1992
Масовий спорт («спорт для всіх», дитячий спорт, дитячо-юнацький спорт, резервний спорт, спорт вищих досягнень, професійний спорт, спорт ветеранів, олімпійський спорт, неолімпійський спорт, службово-прикладний та військово-прикладний спорт, спорт для людей з інвалідністю тощо;	Функціональні Організаційні	Закон України «Про фізичну культуру і спорт»	1994-2019
Масовий спорт, олімпійський спорт, професійний спорт	Цільово-результативні	Платонов В.Н.	1997
Загальнодоступний (ординарний) спорт, перехідні форми спортивної діяльності, спорт вищих досягнень	Функціональні, Організаційні	Матвеев Л.П.	1997, 1999
Олімпійський спорт, масовий спорт, неолімпійський спорт, адаптивний спорт, професійний спорт	Організаційні	Імас Є.В., Дутчак М.В., Матвеев С. Ф., Борисова О.В., Когут І.О., Маринич В. Л., Гончаренко Є. В., Кропивницька Т.А.	2014

З урахуванням напрямів функціонування спорту, визначених Законом України «Про фізичну культуру і спорт», ми припускаємо, що доцільною є їх додаткова рівнева диференціація. Основою системи спорту є базовий рівень, який включає дитячий та дитячо-юнацький спорт, в процесі занять якими відбувається ознайомлення дітей з видами спорту та виявлення їх здібностей до подальших занять спортом, залучення дітей для занять певним видом спорту із визначенням їх спортивної спеціалізації, відбір обдарованих дітей та молоді для занять певним видом спорту, створення умов для максимального розвитку їхніх індивідуальних здібностей з метою досягнення високих спортивних результатів. На другому рівні відбувається залучення до резервного спорту, що забезпечує умови для переходу до спорту вищих досягнень та поповнення основного складу національних збірних команд.

Вищий рівень представлений спортом вищих досягнень, який передбачає участь в змаганнях найвищого рівня і демонстрацію максимального результату. До форм спорту вищих досягнень варто аксіоматично віднести олімпійський, професійний, адаптивний, неолімпійський спорт, та дискретно – спорт ветеранів, службово-прикладний та військово-прикладний спорт (рис. 1). Приналежність до перелічених форм визначається

метою, організаційними критеріями та видами спорту, включеними в програму змагань.

На нашу думку, неоднозначним є позиціонування масового спорту в системі соціальних практик спорту – більшість провідних фахівців спортивної галузі спільні у думці щодо його приналежності до форм існування спорту, натомість в Законі України «Про фізичну культуру і спорт» (ст.1) зазначається, що масовий спорт (спорт для всіх) – діяльність суб'єктів сфери фізичної культури і спорту, спрямована на забезпечення рухової активності людей під час їх дозвілля для зміцнення здоров'я і є одним із напрямів фізичної культури [8].

Незалежно від форми існування, спорт, як невід'ємна складова суспільства, зазнає впливу суспільних процесів. Так, глобалізація, як одна з основних тенденцій розвитку сучасного суспільства, має значний вплив і на спорт. Вона впливає як на виробників так і на споживачів спортивних товарів та послуг, що виявляється в інтеграції спорту в систему ринкової економіки, формуванні потужного світового ринку спортивних товарів та робочої сили.

Процес інтеграції спорту в систему ринкової економіки викликав істотні структурні та процесні зміни галузі. Орієнтуючись на споживача, спортивне видовище перетворилося на товар, завдяки чому спорт зайняв гідне місце серед

Рис. 1. Рівнева диференціація соціальних практик спорту

інших видовищних заходів і перетворився на потужний сектор економіки.

На сучасному етапі розвитку значна кількість спортивних організацій активно використовують процеси комерціалізації та професіоналізації, як засіб вдосконалення організаційної, економічної та соціальної компонент розвитку.

Як наслідок, спостерігається розширення календаря змагань за рахунок комерційних змагань, зростає видовищність змагань, стрімко розвиваються видовищні, а, отже, і комерційно привабливі види спорту, активізується зацікавленість з боку спонсорів, рекламодавців та ЗМІ, збільшуються фінансові надходження і зростають доходи організаторів змагань та матеріальні винагороди за досягнутий спортсменом результат, підвищується популярність виду спорту; стимулюються інноваційні розробки і методики в галузі спорту [9].

Прагнення організаторів змагань та спортсменів отримати прибуток від спортивної діяльності обумовило тенденцію до інтеграції різних форм спорту з професійним – фактично експансії професійного спорту.

За визначенням С.І. Гуськова, В.Н. Платонова, М.М. Линця, Б.Н. Юшко (2000), професійний спорт – це різновид підприємницької діяльності спортивних функціонерів та спортсменів-профе-

сіоналів, метою якої є виробництво спортивного видовища, що набуває форми товару [10].

Як зазначає С.М. Алтухов (2007), професійний спорт – це платна спортивна послуга, що передбачає економічну ефективність для суб'єктів і високу інформаційно-розважальну цінність спортивно-видовищних заходів для глядачів.

В статті 38 Закону України «Про фізичну культуру і спорт» задекларовано, що професійний спорт – це комерційний напрям діяльності у спорті, пов'язаний з підготовкою та проведенням видовищних спортивних заходів на високому організаційному рівні з метою отримання прибутку [8].

Незважаючи на розбіжності у трактуванні, наведені дефініції спільні у тому, що професійний спорт – це комерційний напрям спорту, метою якого є отримання прибутку.

Змістом діяльності у професійному спорті є надання послуг щодо виробництва і продажу видовища, що вимагає особливих умов його функціонування. Лише в професійному спорті об'єднання клубів у ліги за принципом картелів є припустимим, оскільки така співпраця дозволяє виробляти якісне видовище. Рішення Верховного суду США в 1922 р. у справі за позовом клубу «Балтімор» до Національної і Головної бейсбольних ліг, згідно якого «бейсбол – це розвага, гра,

яка не є товаром або предметом торгівлі», а отже, об'єднання клубів в лігу не є порушенням Закону Шермана сприяло тому, що професійні ліги стали монополіями і отримали право визначати статус спортсменів-професіоналів самостійно [10,11].

За класифікацією ООН спортивні заходи відносяться до сфери послуг. Американські фахівці називають професійний спорт "індустрією", а спортсмени-професіонали позиціонуються як представники шоу-бізнесу [10,12].

Організаційна структура професійного спорту визначається його специфікою і складається з професійних ліг, професійних клубів або команд, спортсменів-професіоналів. Провідна роль у професійному спорті відводиться спортсменам-професіоналам, кваліфікованим спортсменам, які визнають спорт своєю основною професією і підписали трудову угоду (контракт) з відповідною організацією або приватною особою (клуб, команда, менеджер), які є основними виробниками спортивного видовища [10].

Професійний спорт розглядається не лише як варіант дозвілля, а і як засіб формування суспільної думки. Спортсмени-професіонали своїм прикладом демонструють загальнодоступну можливість до досягнення успіху і є прикладом для наслідування для не одного покоління.

Серед головних напрямів розвитку професійного спорту фахівці виділяють спортивно-комерційний і комерційно-спортивний. В основі спортивно-комерційного напрямку, що є характерним для європейського спорту, є спортивний результат і гострота спортивної боротьби. Натомість, в північно-американському професійному спорті, який представляє комерційно-спортивний напрям, основною метою є отримання максимальних прибутків, а спортивний результат розглядається як засіб досягнення мети, а отже професійний спорт визначається як специфічна сфера бізнесу, де товаром є видовище, що вироблено за участі всіх команд ліги.

Зазначені напрями формують відповідні підходи щодо організаційної структури професійних ліг і регулювання спортивної конкуренції.

Для Європи більш характерним є відкритий формат ліг, який передбачає ротацію команд між вищими і нижчими лігами. Професійні ліги Північної Америки за структурою є закритими, тобто команда, яка зайняла останнє місце за результатами чемпіонату залишається в Лізі, а слабші команди за результатами сезону будуть мати переваги під час драфту, в ході якого команди обирають найбільш перспективних молодих гравців у зворотньому порядку за результатами регуляр-

ного чемпіонату. Така процедура відбору дозволяє підтримувати спортивну та фінансову рівновагу команд Ліги, за умов збереження спортивної конкуренції. Подібна система відбору відсутня у європейському спорті, для якого характерним є продаж гравців – трансфер.

Слід відзначити, що організація професійного спорту в Європі відрізняється від північно-американського і принципами комплектування команд: за північно-американською моделлю професійного спорту відбувається перерозподіл фінансових і людських ресурсів від сильних команд до слабких з метою підтримання конкуренції, а отже, і підвищення видовищності змагань.

В Європі, на відміну від Північної Америки, не має обмеження на кількість гравців в клубі. Закрита ліга може обмежити можливості набору і мобільності гравців, монополізуючи ринок праці, як це сталося в бейсболі в 1879 р., коли було введено положення про резервування, що обмежувало перехід гравців з однієї команди до іншої без згоди власника. З 1970 р., після кількох трудових конфліктів, отримання спортсменом статусу вільного агента визначається стажем гри у лізі [13].

Ще однією відмінністю закритого і відкритого форматів Ліг є процедура вступу до неї. В північно-американських лігах для вступу нової команди необхідно отримати згоду Ради управління Ліги і сплатити вступний внесок. В європейських відкритих лігах після сплати вступного внеску, нова команда має пройти весь шлях від нижчої до вищої ліги, що передбачає значні фінансові та часові затрати.

В закритих лігах професійного спорту умови праці та заробітна плата гравців є результатом переговорів між власниками клубів і профспілками гравців. Стеля заробітної плати і податок на розкіш, поширені в американському професійному спорті, з одного боку дозволяють зберігати конкурентну рівновагу між командами, а з іншого обмежують рівень заробітної плати гравців. У відкритих лігах Європи з регульованим ринком праці умови при складанні колективних угод менш формалізовані і обмеження розміру винагороди гравців є винятками.

Відмінними у європейській і північно-американській моделях професійного спорту є принципи розташування клубів. У Північній Америці, клуби мають «право на територію», проте клуби за певних умов можуть змінити своє місце розташування; переміщення ж клубів у Європі обмежене.

Команди головних професійних спортивних ліг Північної Америки (NFL, NHL, NBA, MLB)

протягом сезону беруть участь в одних змаганнях – чемпіонаті Ліги. Команди європейських професійних ліг беруть участь в декількох змаганнях одночасно, в тому числі Чемпіонаті ліги, Кубку ліги, міжконтинентальних змаганнях тощо. Участь у міжнародних змаганнях, що є важливою як на рівні клубу, так і на національному рівні, є характерною для Європи, але майже не практикується у північно-американському професійному спорті.

Нормативно-правове забезпечення європейського професійного спорту здійснюється на підставі зовнішніх і внутрішніх нормативно-правових актів. До зовнішніх нормативно-правових актів належать акти міжнародного співробітництва та національного законодавства; до внутрішніх – статuti та інші організаційні документи міжнародних спортивних організацій, національних спортивних організацій, професійних спортивних ліг (асоціацій), професійних клубів, індивідуальні контракти.

Таким чином, основні тенденції розвитку європейського професійного спорту можна класифікувати на організаційні та нормативно-правові (рис. 2).

Серед організаційних тенденцій доцільно виділити інтернаціоналізацію, запозичення американського досвіду у проведенні змагань і веденні бізнесу, економічність та мультидисциплінарність.

Під інтернаціоналізацією ми розуміємо вихід за національні та регіональні рамки в змагальній діяльності і організаційній структурі. Інтернаціоналізація проявляється у створенні міжнародних спортивних організацій професійного спорту і розмиванні національної диференціації у професійних спортивних організаціях. У професійному спорті Європи ці процеси відбуваються значно ширше, адже йдеться не лише про виступи окре-

мих спортсменів-легіонерів у професійних лігах певної країни, а про створення інтернаціональних професійних ліг.

В сучасному європейському професійному спорті спостерігається тенденція до запозичення північно-американського досвіду у побудові системи змагань і веденні спортивного бізнесу. Зокрема, це позначилось на маркетинговій політиці футбольних клубів. З метою залучення глядачів до відвідування домашніх матчів існує система пілг на продаж квитків: зі знижкою продаються квитки для вболівальників віком старше 65 років і молодше 21; для людей з інвалідністю, які пересуваються на інвалідному візку і осіб, які їх супроводжують, надаються безкоштовні квитки в спеціально-відведену зону для осіб з інвалідністю, тощо.

Використання досвіду північно-американського професійного спорту не обмежується лише маркетинговою політикою, а розповсюджується і на систему змагань, а саме поширенні практики утворення національних закритих професійних ліг. Таким чином, в європейському професійному спорті спостерігається перехід до системи змагань, характерної для провідних північно-американських ліг.

Мультидисциплінарність європейського професійного спорту характеризується суттєвим розширенням кількості видів спорту, які набувають в Європі статусу професійних. Окрім таких традиційних видів професійного спорту як футбол, баскетбол, теніс, бокс, велоспорт, автоспорт, хокей з'являється значна кількість професійних ліг і організацій, які здійснюють свою діяльність на національному та міжнародному рівнях.

Економічність, як одна з тенденцій функціонування європейського професійного спорту, простежується в запровадженні фінансового фейр-

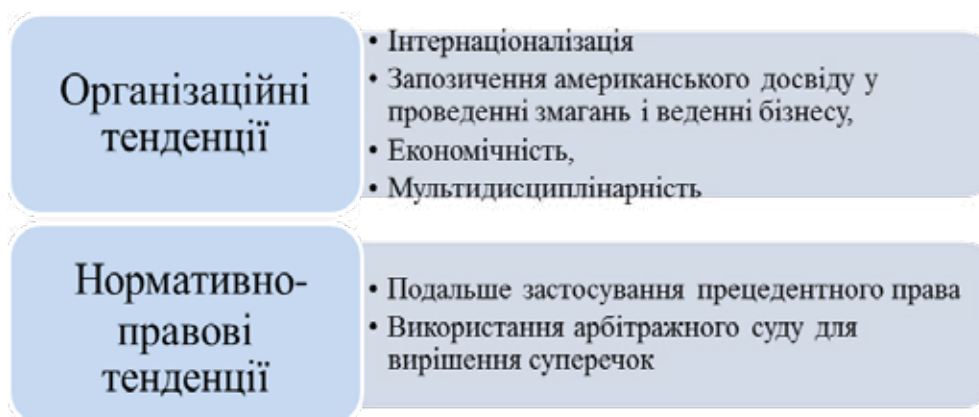

Рис. 2. Тенденції розвитку європейського професійного спорту

плей у футболі, головна мета якого – забезпечення фінансової стабільності клубів шляхом контролю над надмірними витратами. Серед рекомендацій в Спортивній хартії Європи (2021) зазначається, що організація великих спортивних заходів має враховувати збалансованість фінансових витрат на інфраструктуру, з метою забезпечення сталої спадщини [7].

Нормативно-правовими тенденціями розвитку європейського професійного спорту є подальше застосування прецедентного права та використання арбітражного суду для розв'язання суперечок.

На початку 80-х рр. XX ст. комерціалізація і професіоналізація спорту призвели до збільшення конфліктних ситуацій між спортсменами та спортивними організаціями. Оскільки цивільні суди не приймали до розгляду позови, пов'язані з суперечками у спорті, постала необхідність у створенні нового незалежного судового органу. В 1983 р. МОК ратифікував Статут Спортивного арбітражного суду, який вступав в силу з 30 червня 1984 р. Починаючи з 1984 р. в структурі міжнародного спортивного руху з'явився свій орган, який спеціалізується на розв'язанні проблем і суперечок, що виникають між учасниками спортивного руху.

Спортивний арбітражний суд розглядає два види суперечок: комерційні (спонсорство, продаж телевізійних прав, організація спортивних заходів, відносини між гравцями або тренерами та клубами та / або агентами тощо) та дисциплінарні (насильство у спорті, зловживання судьями, вживання допінгу) [14].

Створення Спортивного арбітражного суду відіграло значну роль у регулюванні правових відносин не лише в олімпійському, а і професійному спорті. Міжнародний арбітражний суд звернувся до UEFA з пропозицією створення тимчасового спеціального підрозділу, який би регулював юридичні питання для проведення Чемпіонату

Європи-2000. В подальшому ця практика стала носити традиційний характер. Вимоги європейських спортивних організацій обмежують можливості спортсменів-професіоналів у вирішенні суперечок в національних судах. Згідно Статутів європейських спортивних організацій спірні питання вирішуються незалежним арбітражним судом, а саме Спортивним арбітражним судом (м.Лозанна).

До набуття чинності Лісабонського договору у 2009 р. підхід ЄС до спорту був сформований різними рішеннями Європейського суду, на розгляд якого все частіше потрапляли питання, пов'язані зі спортом, особливо з професійним. Рішення, винесене Європейським судом у 1995 р. у справі, яку порушив бельгійський футболіст Жан-Марк Босман (Bosman v. Union Royale Belge Sociétés de Football Association, case C-415/93), призвело не лише до перегляду і зміни трансферної політики УЄФА, а і привернуло увагу ЄС до питань регулювання спорту.

У справі Юрія Лехтонена проти Федерації баскетболу Бельгії про порушення умов про вільне пересування в межах ЄС рішення Європейського суду ґрунтувалось на положеннях Договору ЄС та рішенні у «Справі Босмана» [15]. Беручи до уваги факт формування спільної законодавчої бази країн Європи, розглядаючи Європейський суд, як суд першої інстанції для країн-членів ЄС, виходячи з особливостей спортивної діяльності і специфічного характеру умов праці спортсменів-професіоналів, на нашу думку, подальше вирішення суперечок між спортсменами-професіоналами і спортивними організаціями здійснюватиметься на підставі прецедентного права.

Суб'єктами діяльності в професійному спорті виступає велика кількість осіб та організацій, що призводить до ускладнення відносин і потребує чіткого правового регулювання професійного спорту та формування спортивного права як окремої галузі.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Тер-Ованесян А. А. Спорт. Обучение, тренировка, воспитание. Москва, 1967. 208 с.
2. Платонов В. Н. Теория спорта. Под ред. проф. Платонова В. Н. Киев : Вища школа, Головное изд-во, 1987. 424 с.
3. Келлер В. С. Теоретико-методичні основи підготовки спортсменів. Львів : Українська Спортивна Асоціація, 1993. 270 с.
4. Платонов В. Н. Общая теория подготовки спортсменов в олимпийском спорте : учебник для студентов вузов физического воспитания и спорта. Киев : Олимпийская лит., 1997. 584 с.
5. Матвеев Л. П. Основы общей теории спорта и системы подготовки спортсменов. Киев : Олимпийская литература, 1999. 320 с.
6. Матвеев С., Борисова О., Когут И., Гончаренко Е., Маринич В. Особенности возникновения новых форм двигательной активности. 2013. 2(12). С. 3–9.

7. European sports charter. URL: <https://rm.coe.int/recommendation-cm-rec-2021-5-on-the-revision-of-the-european-sport-cha/1680a43914> (дата звернення: 03.02.2022).
8. Про фізичну культуру і спорт : Закон України від 24.12.1993 № 3808-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3808-12#Text> (дата звернення: 01.02.2022).
9. Нерода Н. В. Організаційні та правові засади європейського професійного спорту : дис. ... канд. з фіз. виховання і спорту : 24.00.01. Львів, 2018. 232 с.
10. Профессиональный спорт : учебник для вузов. Под ред. С. И. Гуськова, В. Н. Платонова. Киев : Олимпийская лит., 2000. 392 с.
11. Линець М. М. Специфіка бізнесу у професійному спорті. В: Роль фізичної культури і спорту в здоровому способі життя. Тези наук.-практ. конф. Львів, 2001. С. 46–49.
12. Гуськов С. И. Организационные и социально-экономические основы развития профессионального спорта в США на современном этапе : Автореферат дис... докт. пед. наук. Киев; 1992. 45 с.
13. Ashcraft, J., Depken, C. The introduction of the reserve clause in major league baseball: Evidence of its impact on select player salaries during the 1880s. *Available at SSRN 899390*, 2007.
14. Court of Arbitration for sport. URL: <https://www.tas-cas.org/en/index.html>. (дата звернення: 30.01.2022).
15. Case C-176/96 Jyri Lehtonen and Castors Canada Dry Namur-Braine v Federation Royale des Societes de Basketball and Ligue Belge-Belgische Liga. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/HU/TXT/?uri=CELEX%3A61996CJ0176>. (дата звернення: 01.02.2022).

REFERENCES:

1. Ter-Ovanesyan, A. A. (1967). *Sport. Obuchenie, trenirovka, vospitanie [Sport. Education, training, education]*. Moscow.
2. Platonov, V.N. (1987). *Teoriya sporta [Theory of sports]*. Kyiv: Vishcha school, Head Publishing House. [in Russian].
3. Keller, V.S. (1993). *Teoretiko-metodichni osnovi pidgotovki sportsmeniv. [Theoretical and methodological bases of training athletes]*. Lviv: Ukrainian Sports Association. [in Russian].
4. Platonov V. N. (1997). *Obschaya teoriya podgotovki sportsmenov v olimpiyskom sporte: uchebnik dlya studentov vuzov fizicheskogo vospitaniya i sporta [General theory of training athletes in Olympic sports: a textbook for students of universities of physical education and sports]*. Kyiv: Olympic literature. [in Russian].
5. Matveev, L.P. (1999). *Osnovni obschey teorii sporta i sistemiy podgotovki sportsmenov [Fundamentals of the general theory of sports and the system of training athletes]*. Kyiv: Olympic Literature. [in Ukrainian].
6. Matveev, S., Borisova, O., Kogut, I., Goncharenko, E., Marinich, V. (2013). *Osobennosti vozniknoveniya novyih form dvigatel'noy aktivnosti [Features of the emergence of new forms of motor activity]*. 2(12). pp. 3–9. [in Russian].
7. European sports charter. Retrieved from <https://rm.coe.int/recommendation-cm-rec-2021-5-on-the-revision-of-the-european-sport-cha/1680a43914>
8. Zakon Ukrainy "Pro fizichnu kulturu i sport" [Law of Ukraine "On Physical Culture and Sports"]. (1993). *zakon.rada.gov.ua*. Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3808-12#Text>
9. Neroda, N.V. (2018). *Organizatsiyni ta pravovi zasadi Evropeyskogo profesijnogo sportu [Organizational and legal principles of European professional sport]*. Lviv. [in Ukrainian].
10. Guskova, S. I., & Platonov, V. N. (2000). *Profesionalnyi sport [Professional sports]*. Kyiv: Olympic literature. [in Ukrainian].
11. Linets, M.M. (2001). *Spetsifika biznesu u profesijnomu sport [Specifics of business in professional sports]*. Lviv. [in Ukrainian].
12. Guskov, S. I. (1992). *Organizatsionnyie i sotsialno-ekonomicheskie osnovi razvitiya professionalnogo sporta v SShA na sovremennom etape [Organizational and socio-economic foundations for the development of professional sports in the USA at the present stage]*. Kyiv. [in Russian].
13. Ashcraft, J., Depken, C. The introduction of the reserve clause in major league baseball: Evidence of its impact on select player salaries during the 1880s. *Available at SSRN 899390*, 2007.
14. Court of Arbitration for sport. (n.d.). Retrieved from <https://www.tas-cas.org/en/index.html>.
15. Case C-176/96 Jyri Lehtonen and Castors Canada Dry Namur-Braine v Federation Royale des Societes de Basketball and Ligue Belge-Belgische Liga. Retrieved from <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/HU/TXT/?uri=CELEX%3A61996CJ0176>.

УДК 340.111.5:[796:341.9]
DOI <https://doi.org/10.32782/lexsportiva/2022.1.2>

Марія Анатоліївна Тіхонова,
кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри цивільно-правових дисциплін
Факультету № 4
Харківського національного університету внутрішніх справ
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-4836-5928>

СУБ'ЄКТИ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ СПОРТИВНОГО ПРИВАТНОГО ПРАВА

Стаття присвячена аналізу спортивних приватних правовідносин та аналізу одного з елементів правовідносин – суб'єкта спортивних приватних відносин. «Суб'єкт права» є однією з базових категорій як загальної теорії права та держави, так і галузевих юридичних наук, один з елементів поняття «правовідношення». Провідна роль суб'єкта права визнається і в практичній юриспруденції, в правовідносинах, що складаються в усіх сферах соціально-економічного життя. Правосуб'єктність (сукупність право-, діє- і деліктоздатності) утворює першооснову всякого руху правової матерії, лежить в основі всіх процесів правореалізації. Саме суб'єкт права виступає носієм предметно-практичної вольової юридичної діяльності, призводить в рух правові норми, надає їм якість справжнього регулятора суспільних відносин.

Наявність у спортивного приватного права окремого предмета правового регулювання – спортивних відносин – змушує нас говорити про особливий склад і правовий статус їх учасників. Крім того, сама постановка питання про галузевий правовий режим деякими науковцями пов'язується зі специфікою суб'єктів відповідних правовідносин. З огляду на різноманіття спортивних приватних відносин, класифікація їх суб'єктів можлива з широкого кола підстав. В статті зроблені висновки, що законодавство України не дає визначення «спортивний агент», «спортивний представник», «спортивна діяльність». Відповідно до сучасного законодавства України, спортсмени-професіонали можуть укласти зі спортивною організацією виключно трудовий договір (контракт), правовий статус спортсмена-любителя законами України не встановлюється. У чинному законодавстві встановлюється перелік спортивних організацій, які можуть бути утворені в різних організаційно-правових формах. Дані організаційно-правові форми визначають і правовий статус тієї чи іншої фізкультурно-спортивної організації. Перспективи розвитку спортивного приватного права в майбутньому тягнуть до систематизації та класифікації суб'єктів відповідних правовідносин, уточненню їхніх прав та обов'язків.

Ключові слова: спортивне право, приватне право, спортивні правовідносини, суб'єкти відносин у сфері спорту, правосуб'єктність.

Tikhonova M.A. SUBJECTS OF LEGAL REGULATION OF SPORTS PRIVATE PRIVATE LAW

The article is devoted to the analysis of sports private legal relations and the analysis of one of the elements of legal relations – the subject of sports private relations. "Subject of law" is one of the basic categories of both the general theory of law and the state, and branch legal sciences, one of the elements of the concept of "legal relationship". The leading role of the subject of law is recognized in practical jurisprudence, in legal relations that develop in all spheres of socio-economic life. Legal personality (a set of legal, legal and tort) forms the basis of any movement of legal matter, is the basis of all law enforcement processes. It is the subject of law that acts as the bearer of subject-practical volitional legal activity, sets in motion the legal norms, gives them the quality of a true regulator of social relations.

The presence of a separate subject of legal regulation in sports private law – sports relations – forces us to talk about the special composition and legal status of their participants. In addition, the very question of the sectoral legal regime by some scholars is associated with the specifics of the subjects of relevant legal relations. Given the diversity of sports private relations, the classification of their subjects is possible for a wide range of reasons. The article concludes that the legislation of Ukraine does not define "sports agent", "sports representative", "sports activities". According to the modern legislation of Ukraine, professional athletes can conclude an employment agreement (contract) with a sports organization only, the legal status of an amateur athlete is not established by the laws of Ukraine. The current legislation establishes a list of sports organizations that can be formed in various organizational and legal forms. These organizational and legal forms determine the legal status of a sports organization. Prospects for the development of private sports law in the future tend to systematize and classify the subjects of relevant legal relations, clarifying their rights and responsibilities.

Key words: sports law, private law, sports legal relations, subjects of relations in the field of sports, legal personality.

Сучасний період розвитку спортивних відносин в Україні характеризують відставанням у формуванні нової доктрини спортивного приватного права. Стримуючий вплив на розвиток спортив-

ного законодавства надає розуміння спортивного права як комплексної правової галузі. На нашу думку, підхід до правового регулювання спортивних приватних відносин з позицій комплексності

спортивного права не сприяє підвищенню ефективності спортивного законодавства, оскільки при такому підході нормативний вплив на спортивні відносини здійснюється методами інших галузей права, що не відповідають суті і характеру регульованих відносин. Таким чином, сучасний рівень розвитку фізичної культури і спорту та спортивного законодавства вимагає коректив в концепції спортивного приватного права: уточнення місця спортивного права в системі українського права і більш чіткого визначення його базових категорій.

Предмет спортивного приватного права, будучи одним з критеріїв його виділення в окрему галузь, в значній мірі визначає його специфіку. В юридичній літературі загальноприйнятим є розуміння предмета спортивного права як спортивних відносин. Спортивне правовідношення, як і будь-яке інше правове відношення, складається з учасників правовідносин (суб'єктів), об'єктів, прав та обов'язків. Права та обов'язки називають ще змістом правовідносин.

На сьогоднішній день під терміном «правовідносини» розглядаються різні варіанти проявів права в суспільних відносинах. Так, під правовідносинами найбільш часто розуміється певний засіб правового впливу на суспільні відносини. У вузькому сенсі, воно постає як взаємопов'язана сукупність персональних прав і обов'язків, що виникли на основі норм права [1, с. 92]. У широкому сенсі «правовідносини» – це право в житті, саме в ній воно знаходить свою реалізацію [2, с. 8], правовідносини слід вважати єдиною можливим способом реалізації норм права [3], це суспільні відносини, які придбали певну форму під регулюючим впливом права. Саме в такому широкому сенсі правовідносини виступають як суспільні відносини, врегульовані правом [1, с. 93].

Особливостями правовідносин є:

- правовідносини, з одного боку, складаються на основі правових норм, а з іншого боку, за допомогою правовідносин вимоги правових норм втілюються в життя;

- правовідносини – це завжди конкретний індивідуалізований зв'язок, суб'єкти якого визначені поіменно;

- їх розглядають як засіб конкретизації правових норм стосовно певних осіб – учасників правовідносин;

- в його рамках конкретний зв'язок між суб'єктами виражається через їх суб'єктивні права і юридичні обов'язки;

- правовідносини – це, як правило, свідомовольовий зв'язок;

- правовідносини завжди породжує юридично значимі наслідки і тому захищається від порушення державою [1, с. 93].

Традиційно, суб'єктом права вважаються фізичні або юридичні особи (організації), які відповідно до чинного законодавства наділені правоздатністю і дієздатністю. Тобто, саме завдяки правосуб'єктності (право- та дієздатності) в певній сфері життя – економічного, культурного, спортивного тощо – особа (суб'єкт) набуває право бути учасниками правовідносин, що складаються в даній сфері, в нашому випадку у сфері спортивного приватного права. При цьому слід підкреслити, що відповідно до чинного національного законодавства (Цивільного кодексу України [4], як базового кодифікованого нормативно-правового акту, що регулює відносини сфери приватного права) фізичні та юридичні особи мають однаковий (загальний) обсяг правоздатності (ст. 91 ЦК України – юридична особа, відповідно до її здатності мати цивільні права та обов'язки (цивільної правоздатності), може мати такі ж цивільні права та обов'язки, як і особа фізична, окрім тих прав та обов'язків, необхідною передумовою яких є природні властивості людини). Отже, фізичні та юридичні особи в Україні наділені універсальною правоздатністю, практично у всіх сферах життя, тобто можуть бути на свій розсуд або в силу закону суб'єктами різних галузей права. Тим самим український законодавець відмовився від конструкції спеціальної правосуб'єктності юридичних осіб. Хоча, ми не можемо не відмітити, що юридичні особи, хоч і мають загальну правоздатність, але межі їх дії в приватних правовідносинах визначаються їхнім призначенням (метою створення) та правовим статусом, що встановлюється їхніми засновницькими документами.

Суб'єкт права розглядається як потенційний учасник правовідносин (в нашому випадку приватних), в які він вступає на власний розсуд або в силу обов'язків, передбачених конкретної правової нормою. Таким чином, реалізація прав і обов'язків, закріплених законом за суб'єктом права, відбувається в рамках конкретних правовідносин. Тому правовідносини є юридичною формою реалізації прав, що належать суб'єкту права і покладених на нього обов'язків.

Відносини, що складаються в сфері спортивного приватного права, повністю відповідають ознакам правовідносин. Так, вони виникають на основі правових норм і за допомогою цих правовідносин вимоги норм права втілюються в життя. Наприклад, відповідно до ч. 1 ст. 37 Закону України «Про фізичну культуру і спорт» [5] цен-

тральний орган виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері фізичної культури та спорту, з урахуванням пропозицій національних спортивних федерацій та фізкультурно-спортивних товариств комплектує на конкурсній основі з числа найбільш підготовлених спортсменів дитячо-юнацького, резервного спорту та спорту вищих досягнень, а також фахівців сфери фізичної культури і спорту, зокрема тренерів, національні збірні команди з визнаних в Україні олімпійських, неолімпійських та національних видів спорту для підготовки їх до участі в міжнародних спортивних змаганнях. А відповідно до ч. 12 тієї ж статті того ж Закону – спортсмен – член національних збірних команд України у разі його дискваліфікації (відсторонення) від участі у спортивних заходах, зокрема за порушення правил спортивних змагань та/або положення (регламенту) про спортивні змагання, норм, визначених міжнародними та всеукраїнськими спортивними федераціями, а також за використання заборонених у спорті засобів (допінгу), одночасно виключається центральним органом виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері фізичної культури та спорту, з національної збірної команди та штатної команди національних збірних команд України. Всі суб'єкти даних правовідносин визначаються поіменно – спортсмен, заявку, якого розглядає спочатку федерація відповідного виду спорту і потім перенаправляє до центрального органу виконавчої влади, який реалізує державну політику у сфері фізичної культури і спорту України, який згодом і укладає з даними спортсменом трудовий договір (контракт) (ч. 9 ст. 37 Закону України «Про фізичну культуру і спорт»). При підписанні контракту ці правовідносини і розглядаються як засіб конкретизації правових норм стосовно особам, його підписали. В даному правовідношенні у кожного суб'єкта виникають свої права і обов'язки, кореспондуючі контрагенту. Даний контракт звичайно ж буде відповідати і ознакою наявності свідомо-вольової участі сторін при його підписанні. Даний контракт завжди породжує юридично значимі наслідки.

Отже, суб'єктами приватних спортивних відносин є носії прав та обов'язків, передбачених нормативно-правовими актами, що регулюють ці відносини.

На наведених нами прикладах видно, що суб'єктний склад відносин, що складаються в сфері спортивного приватного права є специфічним, особливим. Відповідно до абз. 18 ст. 1 Закону України «Про фізичну культуру і спорт» суб'єктами сфери фізичної культури і спорту

є фізичні або юридичні особи, які здійснюють свою діяльність з метою розвитку фізичної культури і спорту. Суб'єктами сфери фізичної культури і спорту є: фізичні особи, які займаються фізичною культурою і спортом, у тому числі спортсмени; фахівці сфери фізичної культури і спорту; заклади фізичної культури і спорту; відповідні органи влади.

Державне управління фізичною культурою і спортом здійснюється центральним органом виконавчої влади, що забезпечує формування державної політики у сфері фізичної культури та спорту, центральним органом виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері фізичної культури та спорту, за сприяння відповідно інших органів державної влади та органів місцевого самоврядування (ст. 5 ЗУ «Про фізичну культуру і спорт»). Даним центральним органом виконавчої влади є Міністерство молоді та спорту України, що є юридичною особою публічного права, але може діяти і у сфері приватних спортивних відносин. І хоча основними завданнями Міністерства молоді та спорту України є: визначення перспектив, пріоритетних напрямів та прогнозів розвитку молодіжної сфери, сфер фізичної культури і спорту, національно-патріотичного виховання; забезпечення нормативно-правового регулювання у молодіжній сфері, сферах фізичної культури і спорту, національно-патріотичного виховання, участь у здійсненні нормативно-правового регулювання у сфері волонтерської діяльності; розроблення проєктів державних цільових програм та забезпечення їх виконання у межах своїх повноважень; здійснення обмінів молоддю в межах України та у партнерстві з іншими державами, зокрема обмін молоддю України та Польщі, України і Литовської Республіки, тощо. Але, в той же час, відповідно до пп.12 п. 4 Положення про Міністерство молоді та спорту України [6] координує заходи з питань соціального становлення та розвитку молоді, а також розвитку дитячого, дитячо-юнацького спорту, резервного спорту, масового спорту, спорту вищих досягнень, службово-прикладного та військово-прикладного спорту, спорту осіб з інвалідністю, спорту ветеранів; затверджує в тому числі правила спортивних змагань з видів спорту, визнаних в Україні, положення (регламент) про проведення всеукраїнських спортивних змагань, Єдиний календарний план фізкультурно-оздоровчих та спортивних заходів України, тощо (пп. 17 п. 4 означеного Положення); укладає трудові договори (контракти) із спортсменами та фахівцями штатної команди національних збірних команд України

з олімпійських, неолімпійських та національних видів спорту (пп. 26 п. 4 того ж Положення), тощо.

На місцях регулювання фізичною культурою і спортом здійснюють спеціалізовані відділи (департаменти) в органах місцевих адміністрацій, наприклад, в Харківській області управління фізичною культурою і спортом здійснює такий структурний підрозділ Харківської обласної державної адміністрації – Управління у справах молоді та спорту, а в місті Харкові – Департамент у справах сім'ї, молоді та спорту Харківської міської ради. Незважаючи на свою «публічність» означені організації так само можуть приймати участь і бути суб'єктами приватних спортивних відносин. Особливо це стосується виконання таких повноважень, як, наприклад, проведення масштабних спортивних подій міжнародного та всеукраїнського рівнів або пошук потенційних спонсорів, грантів міжнародних організацій для реалізації спортивних проєктів, тощо.

Наступними суб'єктами приватних спортивних правовідносин є спортивні організації. Спортивні організації можуть створюватися в різних організаційно-правових формах. В першу чергу вони можуть бути як комерційними, так і некомерційними. До некомерційних спортивних організацій відносяться: спортивні установи та фізкультурно-спортивні товариства.

У формі установ в Україні створюються дитячо-юнацькі спортивні школи, спеціалізовані навчальні заклади спортивного профілю, школи вищої спортивної майстерності, центри олімпійської підготовки, центри студентського спорту вищих навчальних закладів, фізкультурно-оздоровчі установи (центри, комплекси, клуби і т.д.), центри фізичного здоров'я населення, центри фізичної культури і спорту інвалідів. Особливостями даних спортивних організацій є те, що всі вони створюються і діють на підставі відповідних положень, а їх засновниками найчастіше виступають центральні органи виконавчої влади, місцеві державні адміністрації або органи місцевого самоврядування. Фінансування спортивних установ здійснюється за рахунок власника (засновника), відповідного бюджету або інших джерел, не заборонених законодавством.

Особливістю цих суб'єктів спортивного приватного права є і те, що вони об'єднують у собі інших суб'єктів приватних спортивних відносин і визначають їхні права та обов'язки. Так, наприклад, учасниками дитячо-юнацьких спортивних шкіл є:

- вихованці;
- директор та його заступники;

- інструктори-методисти, старші тренери-викладачі, тренери-викладачі, спеціалісти, лікарі, які залучені до навчально-виховного процесу;

- батьки або особи, які їх замінюють;
- представники підприємств, установ та організацій, які беруть участь у здійсненні навчально-виховного процесу.

Розглянемо більш детально таких суб'єктів приватних спортивних відносин, що є учасниками дитячо-юнацьких спортивних шкіл, як вихованці та їх батьки.

Вихованцями спортивної школи можуть бути діти та молодь, які не мають медичних протипоказань для занять спортом, і мають вік відповідний до Положення про дитячо-юнацьку спортивну школу.

Вихованці зараховуються в спортивну школу за розпорядженням директора на підставі особистої заяви, медичної довідки та рішення тренерської ради.

Вихованці спортивної школи мають право на:

- здобуття позашкільної освіти спортивного профілю, одержання свідоцтва про закінчення спортивної школи та копію особистої картки спортсмена, форма якої затверджена центральним органом виконавчої влади у сфері фізичної культури і спорту;

- добровільний вибір виду спорту;
- проходження підготовки відповідно до навчальних програм з видів спорту під керівництвом тренера-викладача;

- безпечні та нешкідливі умови для навчання;
- користування матеріально-технічною, спортивною базою;

- одержання в установленому порядку спортивного інвентарю індивідуального користування;

- забезпечення в установленому порядку спортивним одягом та спортивним взуттям, а також харчуванням, проживанням під час навчально-тренувальних зборів і спортивних змагань, проїздом до місця проведення змагань, навчально-тренувальних зборів і нарад;

- медичне та фармакологічне обслуговування; -

- одержання нагород, цінних подарунків, призов, премій, грамот, дипломів та на інші види заохочення за досягнуті спортивні успіхи;

- представлення в органах місцевого самоврядування спортивної школи;

- захист від будь-яких форм експлуатації, психічного і фізичного насильства, від дій працівників школи, які порушують їх права, принижують честь і гідність.

Вихованці спортивної школи зобов'язані:

- поєднувати заняття в спортивній школі з навчанням у загальноосвітньому навчальному закладі;
- виконувати навчальні програми з метою досягнення запланованих спортивних результатів;
- підвищувати свою спортивну майстерність та загальний культурний рівень;
- дотримуватися здорового способу життя, норм морально-етичної поведінки, встановленого спортивного режиму та правил особистої гігієни;
- брати участь у змаганнях та навчально-тренувальних зборах, передбачених індивідуальними та календарними планами;
- дотримуватись вимог медичного контролю та проходити двічі на рік диспансерне обстеження, починаючи з навчання в групах попередньої базової підготовки;
- виконувати положення антидопінгового законодавства;
- берегти державне, громадське і особисте майно;
- дотримуватися вимог Статуту спортивної школи щодо правил поведінки вихованців спортивної школи.

Батьки вихованців або особи, що їх замінюють, мають право:

- обирати і бути обраними до батьківських комітетів та органів громадського самоврядування спортивної школи;
- звертатися до органів управління фізичною культурою і спортом, директора і органів громадського самоврядування спортивної школи з питань її роботи;
- брати участь у заходах, спрямованих на поліпшення організації навчально-виховного процесу та зміцнення матеріально-технічної бази спортивної школи;
- захищати законні права та інтереси дітей в органах місцевого самоврядування та у відповідних державних і судових органах.

Звернемо увагу на те, що одним з основних обов'язків дитини-вихованця спортивної школи є виконувати положення антидопінгового законодавства. В той же час, як батьки дитини, які відповідно Сімейного кодексу України [7] та Конвенції про права дитини, зобов'язані піклуватися про здоров'я дитини, її фізичний і духовний розвиток, але не зобов'язані дотримуватись вимог антидопінгового законодавства відповідно до установчих документів спортивних шкіл. Також звернемо увагу на те, що відповідно до Антидопінгових правил Національного антидопінгового

центру України (НАЦУ) спортсменом визнається будь-яка¹ особа, яка займається спортом на міжнародному (за визначенням кожної Міжнародною федерацією) або національному рівні (за визначенням кожної національної антидопінгової організації). При цьому Антидопінгова організація має право на свій розсуд застосовувати антидопінгові правила до спортсмена, який не є спортсменом ні міжнародного, ні національного рівня, поширюючи визначення «спортсмен» і на них. Спортсмени або інші особи² несуть відповідальність за знання того, що є порушенням антидопінгових правил, а також за знання речовин і методів, включених в заборонений список. Персональним обов'язком спортсменів є забезпечення того, щоб жодне з заборонених речовин не потрапило в їх організм.

Отже, дитина-вихованець спортивної школи відповідно і до установчих документів закладу, і до Антидопінгових правил НАЦУ зобов'язана виконувати положення антидопінгового законодавства, в той час, як на батьків такий обов'язок покладається лише Антидопінговими правилами НАЦУ. На практиці ж НАЦУ батьків до відповідальності за те, що їхня дитина використала допінг не притягає, а діти, особливо неповнолітні діти-спортсмени, притягуються до відповідальності за будь-яку заборонену речовину, її метаболіти або маркери, виявлені в будь-який тестовій пробі, відібраної у них.

У формі фізкультурно-спортивного товариства в Україні створюються і діють колективи фізичної культури, які створюються на підприємствах, в організаціях, установах, фізкультурно-спортивні товариства, спортивні федерації, громадські організації спортивної спрямованості учнів та студентів, громадські організації спортивної спрямованості ветеранів фізичної культури і спорту, Національний олімпійський комітет, національні спортивні федерації інвалідів, Національний комітет спорту інвалідів України, Спортивний комітет України. Особливостями даних спортивних організацій є те, що всі вони створюються у формі громадського об'єднання, тобто створюються і діють відповідно до законодавства про громадські об'єднання, всі вони діють на підставі своїх статутів, і всі вони є некомерційними

¹ Не залежно від віку

² Іншими особами є фізичні або юридичні особи, які не входять до кола осіб додаткового персоналу (тренер, батьки і т.д.), але яке працює зі спортсменом, лікує або допомагає спортсмену під час підготовки та участі в спортивних змаганнях.

організаціями, тобто їх метою не може бути отримання прибутку. Крім того, фізкультурно-спортивні товариства, громадські організації спортивної спрямованості учнів та студентів, громадські організації спортивної спрямованості ветеранів фізичної культури і спорту можуть мати статус всеукраїнського об'єднання громадян, спортивні федерації, національні спортивні федерації інвалідів можуть мати статус національної, що дозволяє їм представляти вид спорту у відповідних міжнародних спортивних федераціях.

Що стосується комерційних спортивних організацій, то в Україні, відповідно до ст. 84 Цивільного кодексу вони можуть створюватися у формі підприємницького товариства – товариства з повною відповідальністю, товариства з обмеженою, товариства з додатковою відповідальністю або акціонерного товариства. Найчастіше комерційні спортивні організації в Україні створюються у формі товариства з обмеженою відповідальністю, так, наприклад, у вигляді цієї організаційно правовій формі існує «Футбольний клуб «Динамо» Київ», а в 2016 році був створений «Футбольний клуб «Металіст 1925» Харків». Особливістю правового статусу подібних спортивних організацій є те, що всі вони створюються з метою отримання прибутку від своєї діяльності. Права та обов'язки цих суб'єктів приватних спортивних відносин визначаються їх установчими документами, регламентами та поточним законодавством України.

Наступним, центральним суб'єктом спортивних правовідносин є спортсмени. Спорт умовно³ ділиться на два великі блоки – спорт любительський (аматорський) і спорт професійний. Спортсмени в Україні теж діляться на цих два блоки – любителі і професіонали. Аматори не мають на меті отримання доходу від своєї спортивної діяльності, професіонали ж від занять спортом отримують постійний прибуток. Відповідно – любителі і професіонали мають різні правові статуси.

Відповідно до ст. 38 Закону України «Про фізичну культуру і спорт» професійний спорт – це комерційний напрямок діяльності в спорті, пов'язане з підготовкою і проведенням видовищних спортивних заходів на високому організаційному рівні з метою отримання прибутку. Діяльність у професійному спорті спортсменів, тренерів та інших фахівців, що полягає в підготовці та участі в спортивних змаганнях

серед спортсменів-професіоналів і є основним джерелом їх доходів, здійснюється відповідно до Закону України «Про фізичну культуру і спорт», Кодексу законів про працю України та інших нормативно-правових актів, а також статутних та регламентних документів відповідних суб'єктів сфери фізичної культури і спорту та міжнародних спортивних організацій. Спортсмен набуває статусу спортсмена-професіонала з моменту укладення контракту з відповідними суб'єктами сфери фізичної культури і спорту про участь у змаганнях серед спортсменів-професіоналів. Тобто, в Україні спортсмен-професіонал укладає зі своїм роботодавцем особливу форму трудового договору – контракт, і при виникненні спірних питань, пов'язаних з даним контрактом, суди України дозволяють подібного роду конфлікти виключно на підставі Закону України «Про фізичну культуру і спорт» та Кодексу законів про працю України. Укладання між спортсменом-професіоналом і роботодавцем цивільно-правового договору є неприпустимим.

На відміну від професіоналів, любителі спорту в Україні можуть укладати зі спортивними організаціями договори, які відносяться до сфери цивільного права. Але все ж найчастіше, вони стають суб'єктами спортивних правовідносин, коли беруть участь в спортивних заходах. Так, наприклад, в місті Харкові щороку проходить спортивний захід з марафону та тріатлону «Kharkiv International Marathon», для участі в якому любителі спорту реєструються на сайті, підписують угоду про звільнення від відповідальності організаторів проекту, а також осіб і організацій, задіяних у проведенні і обслуговуванні даного проекту (розгляд правової природи такої угоди не є метою даної статті), отримують стартові пакети та, в разі фінішування в числі перших, вони отримують відповідні винагороди (дипломи, медалі і т.д.). Проведення подібних спортивних заходів та участь в них регулюються підрозділом 1 «Недоговірні зобов'язання» параграфом 2 «Публічна обіцянка винагороди за результатами конкурсу» Цивільного кодексу України.

Останнім суб'єктом спортивних правовідносин є спортивні агенти. Слід зазначити, що законодавство України не знає таких понять, як «спортивний агент» і «агентська діяльність», хоча в регламентах федерацій з відповідних видів спорту згадуються агенти. Наприклад, Регламент з атестації футбольних клубів Української Прем'єр-ліги Федерації футболу України [9] від 2018 року визначає спортивного агента, як фізичну або юридичну особу, яка має ліцензію

³ Закон України «Про фізичну культуру і спорт» не встановлює цієї класифікації

ФІФА, що видана відповідно до положень і рекомендацій ФІФА, представляє за винагороду або безкоштовно футболіста і/або клуб у переговорах з метою укладання контракту або бере участь у переговорах між клубами з метою укладання договорів про трансфер футболіста. Два рази на рік Федерація футболу України проводить іспит на отримання свідоцтва на ведення посередницької діяльності у футболі. І кожен раз оновлює списки діючих посередників на своєму сайті. На питання яким саме договором регулюються відносини між агентом спортсменом і спортивною організацією українське законодавство відповіді не дає. Здається, що в даних правовідносинах можуть використовуватися елементи договору про надання послуг, договору доручення, комісії або агентського договору.

Висновки.

У висновку хотілося б зауважити, по-перше, правовідносини, що складаються в сфері спортивного приватного права мають свою специфіку, яка проявляється в площині їх регулювання. Розглядаючи лише такий елемент правовідносини, як суб'єкт, ми вже змогли побачити, що діяльність суб'єктів спортивних відносин регулюється в основному нормами приватного права. Виключенням з цього правила є юридичні особи публічного права, у вигляді яких діють центральні органи виконавчої влади, що забезпечують формування державної політики у сфері фізичної культури та спорту та спеціалізовані відділи (департаменти) в органах місцевих адміністра-

цій. Основними обов'язками і завданнями цих суб'єктів публічного права є організація, координація, популяризація спорту в країні, але в той же час, ці ж суб'єкти виконують завдання, що відносяться до сфери приватного права – наприклад, висновок трудових контрактів зі спортсменами збірних команд країни.

По-друге, в Законі України «Про фізичну культуру і спорт» встановлюється перелік спортивних організацій, які можуть бути утворені в різних організаційно-правових формах. Дані організаційно-правові форми визначають і правовий статус тієї чи іншої фізкультурно-спортивної організації.

По-третє, відповідно до сучасного законодавства України, спортсмени-професіонали можуть укласти зі спортивною організацією виключно трудовий договір (контракт), правовий статус спортсмена-любителя законами України не встановлюється.

По-четверте, законодавство України не дає визначення «спортивний агент», «спортивний представник», «спортивна діяльність», відповідно не встановлюється і договір, відповідно до якого спортивні агенти або представники можуть представляти інтереси свого клієнта, не встановлюється і перелік послуг ними що надаються. У той же час, Федерація футболу України два рази на рік проводить іспити на отримання свідоцтва агента футболістів. На думку авторки, договір між спортсменом і агентом може містити в собі елементи договорів про надання послуг і посередницьких договорів.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Шагиева Р.В. Правоотношения и их роль в реализации права. Вестник РУДН, серия Юридические науки, 2015. № 3. С. 92-99.
2. Кикоть Г.В. Юридичні факти в системі правовідносин : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.01. Київський національний університет ім. Тараса Шевченка. Київ, 2006. 19 с.
3. Халфина Р.О. Общее учение о правоотношении. Москва: Юридическая литература, 1974. 352 с.
4. Цивільний кодекс України: Закон від 16.01.2003 № 435-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text> (дата звернення: 01.02.2022).
5. Про фізичну культуру і спорт : Закон України від 24.12.1993 № 3808-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3808-12#Text> (дата звернення: 01.02.2022).
6. Про міністерство молоді та спорту України: Положення від 2 липня 2014 р. № 220. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/220-2014-%D0%BF#Text> (дата звернення: 01.02.2022).
7. Сімейний кодекс України: Закон від 10.01.2002 № 2947-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2947-14#Text> (дата звернення: 01.02.2022).
8. Регламент з атестації футбольних клубів Української Прем'єр-ліги Федерації футболу України від 2018 року. URL: <https://uaf.ua/> (дата звернення: 01.02.2022).

REFERENCES:

1. Shagieva, R.V. (2015). Pravootnosheniya i ih rol v realizatsii prava [Legal relations and their role in the implementation of law]. *Vestnik RUDN, seriya Yuridicheskie nauki* [Bulletin of RUDN University, series Legal sciences], 3, 92-99 [in Russian].
2. Kikot, G.V. (2006). *Yuridichni fakti v sistemI pravovidnosin* [Legal facts in the system of legal relations]. Kyiv. [in Ukrainian].

3. Khalfina, R.O. (1974). *Obschee uchenie o pravootnoshenii [General doctrine of legal relationship]*. Moscow: Legal Literature. [in Russian].
4. Tsivilniy kodeks Ukraini: Zakon [Civil Code of Ukraine. Code of Ukraine: Law]. (2003). *zakon.rada.gov.ua*. Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text>. [in Ukrainian].
5. Zakon Ukrainy "Pro fizichnu kulturu i sport" [Law of Ukraine "On Physical Culture and Sports"]. (1993). *zakon.rada.gov.ua*. Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3808-12#Text>. [in Ukrainian].
6. Pro ministerstvo molodi ta sportu Ukraini: Polozhennya [About the Ministry of Youth and Sports of Ukraine: Regulations]. (2014). *zakon.rada.gov.ua*. Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/220-2014-%D0%BF#Text>. [in Ukrainian].
7. Simeyniy kodeks Ukraini: Zakon [Family Code of Ukraine: Law]. (2002). *zakon.rada.gov.ua*. Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2947-14#Text>. [in Ukrainian].
8. Reglament z atestatsii futbolnih klubiv Ukrainskoi Premer-ligi Federatsii futbolu Ukraini [Regulations for certification of football clubs of the Ukrainian Premier League of the Football Federation of Ukraine]. (2018). *zakon.rada.gov.ua*. Retrieved from <https://uaf.ua/>. [in Ukrainian].

УДК 347.53:[343.35:796.092.29]
DOI <https://doi.org/10.32782/lexsportiva/2022.1.3>

Федосов Денис Володимирович,

незалежний дослідник

ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-3798-9628>

Ткалич Максим Олегович,

кандидат юридичних наук, доцент,

доцент кафедри цивільного права

Запорізького національного університету

ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-4224-7231>

ПРАВОВІ АСПЕКТИ ПРОТИДІЇ ЗЛОЧИНАМ, ПОВ'ЯЗАНИМ ІЗ МАНІПУЛЮВАННЯМ РЕЗУЛЬТАТАМИ СПОРТИВНИХ ЗМАГАНЬ

У статті досліджено міжнародно-правові та національно-правові засади законодавства у сфері протидії злочинам, пов'язаним із маніпулюванням результатами спортивних змагань. Автори дослідили роль кримінальної відповідальності за правопорушення, пов'язані з протиправним впливом на результати офіційних спортивних змагань, як на рівні правової доктрини, так і на рівні правозастосування, що включає аналіз низки судових рішень національних і міжнародних судів. Автори наводять аргументи на користь важливості ратифікації міжнародних конвенцій у сфері боротьби з протиправним впливом на результати спортивних змагань з огляду на їх важливість для удосконалення національного законодавства у досліджуваній сфері. У дослідженні визначено місце України у міжнародній спортивній системі, а також зроблено спробу оцінити масштаби спортивної корупції в Україні. Зокрема, проаналізовано роль злочинних груп у протиправному впливі на результати офіційних спортивних змагань. У статті, серед іншого, проаналізовано значимість спорту, зокрема футболу, у культурному та фінансовому аспекті розвитку держави. Автори проаналізували вплив заборони грального бізнесу в Україні на розвиток корупції у гральному бізнесі. У статті також досліджено зміни у національному законодавстві, пов'язані з необхідністю здійснення первинного фінансового моніторингу букмекерів. Автори дійшли висновку щодо доцільності заборони розміщення ставок на спорт спортсменам, допоміжному персоналу, посадовим особам у змаганнях, в яких вони безпосередньо приймають участь та пропонують розширити склад осіб, яких стосується заборона, до членів сім'ї та родичів зазначених осіб, уніфікуючи такі вимоги з корупційний законодавством.

Ключові слова: корупція, букмекерські контори, спортивні змагання, протиправний вплив на учасників змагань, відповідальність за порушення кримінального законодавства у спортивній сфері.

Fiedosov D.V., Tkalych M.O. LEGAL ASPECTS OF COMBATING CRIMES RELATED TO THE MANIPULATION OF THE RESULTS OF SPORTS COMPETITIONS

The article examines the international legal and national legal foundations of legislation in the field of combating crimes related to the manipulation of the results of sports competitions. The authors investigated the role of criminal liability for offenses related to illegal influence on the results of official sports competitions, both at the level of legal doctrine and at the level of law enforcement, which includes the analysis of a number of judicial decisions of national and international courts. The authors present arguments in favor of the importance of the ratification of international conventions in the field of combating illegal influence on the results of sports competitions in view of their importance for improving national legislation in the researched field. The study determined the place of Ukraine in the international sports system, and also made an attempt to assess the scale of sports corruption in Ukraine. In particular, the role of criminal groups in illegally influencing the results of official sports competitions was analyzed. The article, among other things, analyzes the significance of sports, particularly football, in the cultural and financial aspects of the state's development. The authors analyzed the impact of the ban on the gambling business in Ukraine on the development of corruption in the gambling business. The article also examines changes in national legislation related to the need for primary financial monitoring of bookmakers. The authors came to a conclusion regarding the expediency of banning sports betting to athletes, support staff, and officials in competitions in which they directly participate and propose to expand the list of persons affected by the ban to include family members and relatives of the specified persons, unifying such requirements with corruption legislation.

Key words: corruption, bookmakers, sports competitions, illegal influence on the participants of competitions, responsibility for violation of criminal legislation in the sports field.

Постановка проблеми. Офіційні спортивні змагання в Україні стали не лише способом популяризації фізичної активності серед населення,

але й великим бізнесом, який приваблює як чесних і порядних підприємців, так і злочинний контингент. Втручаючись заздалегідь у резуль-

тати спортивних змагань, непорядні користувачі букмекерських послуг отримують надприбутки, порушуючи права добропорядних фанатів та дискредитуючи саму суть спортивних змагань.

Латентність таких злочинів значно підриває репутацію держави на міжнародній спортивній арені та зневірює населення у чесній конкуренції. Саме тому вкрай необхідне якісне регулювання зазначених правових відносин.

Аналіз останніх досліджень та публікацій.

Питання протидії злочинності, яка використовує гральний бізнес у сфері спортивних змагань, досліджувалося замало, лише деякі аспекти висвітлювалися у наукових публікаціях Бондаренка О.С., Кришевича О.В., Старка А.Б.

Метою статті є збагачення наукової доктрини у сфері протидії злочинності, що пов'язана із маніпулюванням результатами спортивних змагань, та формулювання пропозицій щодо більш ефективного регулювання відповідних суспільних відносин.

Виклад основного матеріалу. У 2014 році державами-членами Ради Європи було підписано Конвенцію Ради Європи проти маніпулювання спортивними змаганнями [1]. Метою Конвенції є боротьба з маніпулюванням спортивними змаганнями з метою захисту чесності спорту і спортивної етики відповідно до принципу автономії спорту. 16 листопада 2016 року Конвенція набула чинності для України.

Усвідомлюючи персональну відповідальність та ризики, які супроводжують спортивну діяльність в Україні 03 листопада 2015 року Верховною Радою України було прийнято Закон України «Про запобігання впливу корупційних правопорушень на результати офіційних спортивних змагань» [2]. Зазначений закон спрямований на запобігання впливу на результати офіційних спортивних змагань корупційних правопорушень та порушень, пов'язаних з корупцією у сфері спорту, визначає засади, особливості суб'єктів і заходів запобігання та виявлення зазначених порушень і усунення їх наслідків, а також відповідальність за них.

Очевидно, що проблема корупційних правопорушень у сфері спорту не є суто українським питанням. У березні 2016 року міжнародна антикорупційна організація Transparency International опублікувала дослідження під назвою Global corruption report: Sport [3], де менш ніж на 400 сторінках були опубліковані факти про договірні матчі, непрозорі контракти з агентами, корупцію при організації глобальних заходів в усьому світі.

Щодо України, то місцеве відділення Transparency International заявляє, що корупція в спорті завдає значні репутаційні удари по нашій країні. Зокрема, за роки незалежності сталося чимало футбольних корупційних скандалів, серед яких спроба підкупу київським Динамо іспанських арбітрів у 1995 році на матчі Ліги Чемпіонів, дискваліфікація українського арбітра Олега Орехова за підозрою у корупції на матчі Кубка УЄФА 2009 року між ЦСКА (Болгарія) і ФК «Базель» (Швейцарія), договірний матч «Карпати» – «Металіст» [4].

Незважаючи на наявні проблеми українського футболу, він відіграє важливу роль для нашої держави. Йдеться як про культурний вимір, так і про економічний. Орієнтована вартість складу лише першої трійки футбольних клубів української Прем'єр-ліги перевищує суму в 250 млн. євро (Шахтар – 150,5 млн. євро, Динамо – 89,85 млн. євро, Зоря – 17,53 млн. євро) [5].

Досить довгий період ставки на спорт фактично залишалися поза законом, оскільки з 2009 до 2020 роки діяв Закон України «Про заборону грального бізнесу в Україні» від 15 травня 2009 року» [6]. Відповідно до закону «гральний бізнес – діяльність, пов'язана з організацією, проведенням та наданням можливості доступу до азартних ігор у казино, на гральних автоматах, комп'ютерних симуляторах, у букмекерських конторах, в інтерактивних закладах, в електронному (віртуальному) казино незалежно від місця розташування сервера. На сьогодні зазначений нормативно-правовий акт втратив чинність, а гральний бізнес у всіх його проявах, в тому числі у букмекерській, легалізовано.

На даний час букмекерська діяльність активно розвивається, а поряд з нею розвивається і протиправний вплив на результати офіційних спортивних змагань. Саме зараз такий вплив отримав значний сенс та поштовх у вигляді зовнішньої «легальної» можливої фінансової вигоди від обумовлених ним ставок у букмекерських конторах, а, відповідно, і держава отримала не менший стимул для запобігання та покарання таких злочинів.

У цьому контексті, варто звернути увагу на статтю 369-3 Кримінального кодексу України [7], що встановлює кримінальну відповідальність за «Протиправний вплив на результати офіційних спортивних змагань». Саме вона і повинна була стати запобіжником одержання неправомірної вигоди особами внаслідок такого впливу. Включена до Кримінального кодексу України ще 03 листопада 2015 року Законом України «Про запобігання впливу корупційних правопорушень

на результати офіційних спортивних змагань» зазначена стаття набула актуальності саме після втрати чинності Закону України «Про заборону грального бізнесу в Україні» 13 серпня 2020 року і фактичної легалізації букмекерської діяльності.

Санкції статті 369-3 КК України передбачають значні покарання за маніпулювання результатами спортивних змагань з метою отримання неправомірної вигоди, а саме: штраф, обмеження волі від 1 до 3 років або позбавлення волі терміном до 3 років. У разі повторності кримінального правопорушення, передбачено покарання у вигляді обмеження волі або позбавлення волі на строк від 2 до 5 років. Крім того, порушення заборони розміщення ставок на спорт, пов'язаних з маніпулюванням офіційним спортивним змаганням з одержанням в результаті цього неправомірної вигоди для себе або інших осіб у розмірі, що перевищує двадцять прожиткових мінімумів для працездатних осіб карається штрафом, обмеженням волі або позбавленням волі на строк від 2 до 5 років.

На даний час пройшло менш ніж два роки після припинення дії заборони на гральний бізнес та шість років після криміналізації незаконного впливу. Якщо проаналізувати Єдиний реєстр судових рішень щодо винесених вироків за ст. 369-3 Кримінального Кодексу України, то виявиться, що такі рішення суду відсутні [8]. Навряд чи у зв'язку з цим можна говорити про ефективність превентивної функції даної кримінально-правової норми. Скоріше навпаки, зазначений склад злочину на даний час не став дієвим, а значні санкції ніколи не застосовувалися.

Враховуючи вищезазначене, варто розглянути проблеми запобігання, виявлення та розслідування злочинів, що впливають на результати офіційних спортивних змагань.

Значним досягненням вітчизняного законодавця є положення п. 4 ст. 8 Закону України «Про запобігання впливу корупційних правопорушень на результати офіційних спортивних змагань», яке передбачає, що спортсменам, особам допоміжного спортивного персоналу, які беруть участь у спортивному змаганні, посадовим особам у сфері спорту забороняється розміщувати ставки на спорт щодо результатів офіційного спортивного змагання, в якому вони або їхня команда беруть участь.

Втім, варто було б розширити перелік осіб, яким заборонено розміщувати ставки на спорт, і включити близьких осіб учасників та посадових осіб, щодо результатів офіційного спортивного змагання, в якому їх родич бере участь, в розумінні Закону України «Про запобігання корупції»,

а саме – до членів сім'ї суб'єкта, а також чоловіка, дружини, батька, матері, вітчима, мачухи, сина, дочки, пасинку, падчерки, рідного та двоюрідного брата, рідної та двоюрідної сестри, рідного брата та сестри дружини (чоловіка), племінника, племінниці, рідного дядька, рідної тітки, діда, баби, прадіда, прабаби, внука, внучки, правнука, правнучки, зятя, невістки, тестя, тещі, свекра, свекрухи, батька та матері дружини (чоловіка) сина (дочки), усиновлювача чи усиновленого, опікуна чи піклувальника, особи, яка перебуває під опікою або піклуванням зазначеного суб'єкта [9].

Transparency International описує один з методів боротьби з «договірними матчами» в Фінляндії. Футбольний сезон в Фінляндії триває не з осені до весни, як у більшості європейських чемпіонатів, а з весни до осені. Це означає, що частина матчів проводиться влітку, коли в інших лігах канікули. Влітку, коли великого вибору немає, злочинці звертають увагу на лігу в Фінляндії. При цьому, закони Фінляндії влаштовані таким чином, що великий строк за «договірні матчі» отримати майже неможливо.

Для того, щоб побороти «договірні матчі», в 2013 році серед місцевих футболістів було поширене мобільний застосунок «Червона кнопка для гравців». Його завантажили 1200 професійних футболістів. Застосунок дозволяє анонімно повідомляти про «договірні матчі» або, принаймні, про чутки про них [10]. Вбачається, що такий спосіб дозволяє лише зберегти декілька хвилин як альтернатива зверненню через інтернет-сервіси або безпосередньо до відповідних компетентних органів, проте самостійно не дозволить докорінно змінити систему «договірних матчів».

Влучним є зауваження Кріуліна О.Є., що, як показує міжнародний досвід боротьби з корупцією у сфері спорту, протиправний вплив на результати офіційних спортивних змагань, як правило, здійснюється злочинними групами [11, с. 276].

В рамках державної політики у сфері азартних ігор досить послідовним та необхідним кроком у боротьбі зі злочинними групами стало покладення обов'язку первинного фінансового моніторингу на лотереї та азартний бізнес, серед якого існує також букмекерство. 13 серпня 2020 року набрав чинності Закон України «Про державне регулювання діяльності щодо організації та проведення азартних ігор» від 14.07.2020, яким внесено зміни до Закону України від 06.12.2019 № 361-IX «Про запобігання та протидію легалізації (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового

знищення», відповідно до якого перелік суб'єктів первинного фінансового моніторингу доповнено суб'єктами господарювання, які проводять лотереї та/або азартні ігри [12].

Відповідно до інформації Комісії з регулювання азартних ігор та лотерей України у наступних суб'єктах господарювання наявні права на провадження діяльності з організації та проведення букмекерської діяльності: ТОВ «ПАРІ-МАТЧ» (РМ ПМ) від березня 2021 року; ТОВ «ПЛЕЙ ФАН ІНВЕСТМЕНТ» (ФАН СПОРТ) від січня 2022 року; ТОВ «ВБЕТ УКРАЇНА» (VBET) від січня 2022 року; ТОВ «ТВОЯ БЕТТИНГОВА КОМПАНІЯ» (1XBET) від квітня 2022 року [13].

Порогова сума перевірки становить 30 тис. грн. Тобто, коли суб'єкт господарювання у сфері гравального бізнесу приймає ставку або видає виграш на суму 30 тис. грн. і більше, він має зібрати про клієнта інформацію (паспорт, ППН, банківські рахунки та інше) і передати це в службу Державного фінмоніторингу. Така практика працює в усіх розвинених країнах, де дозволені ті чи інші види гравального бізнесу [14].

Висновки. Набуття чинності Конвенції Ради Європи проти маніпулювання спортивними змаганнями для України стало значним поштовхом для формування вітчизняної правової бази в сфері боротьби з незаконними проявами впливу на спортивні змагання. В подальшому Верховною Радою України прийнято Закон України «Про запобігання впливу корупційних правопорушень на результати офіційних спортивних змагань», яким доповнено Кримінальний кодекс України новим складом злочину, а саме статтею 369-3 «Протиправний вплив на результати офіційних спортивних змагань». Проведенням аналізом Єдиного державного реєстру судових рішень встановлено відсутність вироків суду за відповідним складом злочину.

Важливим досягненням вітчизняного законодавця є поява п. 4 ст. 8 Закону України «Про запо-

бігання впливу корупційних правопорушень на результати офіційних спортивних змагань» в частині заборони спортсменам, допоміжному персоналу, посадовим особам розміщувати ставки на власне або командне змагання, проте варто розширити коло таких осіб та доповнити їх членами сім'ї та близькими родичами у розумінні Закону України «Про запобігання корупції».

Значна увага проблемам спортивної корупції у світі присвячувалася організацією Transparency International. В Україні дане питання є особливо актуальним у зв'язку з тим, що букмекерська діяльність протягом 2009-2020 років була заборонена Законом України «Про заборону гравального бізнесу в Україні», а, відповідно, фіксація та ретельне дослідження використання букмекерських контор у протиправній діяльності в спортивній сфері на той час не були можливими. Також встановлено, що перша легальна букмекерська контора після припинення дії заборони з'явилася лише у березні 2021 року.

Розвиток букмекерського бізнесу при недостатньому правовому регулюванні створює загрози отримання нібито «легальної» вигоди від незаконного впливу на учасників спортивних змагань. Саме тому важливими є зміни, запроваджені Законом України «Про державне регулювання діяльності щодо організації та проведення азартних ігор», щодо розширення суб'єктів первинного фінансового моніторингу шляхом доповнення суб'єктами господарювання, які проводять лотереї та/або азартні ігри (серед яких букмекерські контори). Саме ці зміни створюють основу для формування ефективного фінансового моніторингу з подальшою його деталізацією, яка згодом дозволить передавати в правоохоронні органи обґрунтовані матеріали про вчинене кримінальне правопорушення, що дозволить боротися як з поодинокими випадками, так і з організованою злочинністю у сфері незаконного впливу на офіційні спортивні змагання.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Конвенція Ради Європи проти маніпулювання спортивними змаганнями: Закон України від 18.09.2014 р. Офіційний вісник України від 13.12.2016 р. № 96. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_c01#Text (дата звернення: 01.06.2022).
2. Про запобігання впливу корупційних правопорушень на результати офіційних спортивних змагань: Закон України від 03.11.2015 р. № 743-VIII URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/743-19#Text> (дата звернення: 01.06.2022).
3. Sweeney G. Global Corruption Report: Sport. Transparency International, 2016. URL: <https://www.transparency.org/en/publications/global-corruption-report-sport>.
4. За підкуп спортивного судді – штраф до 25 тисяч доларів або ув'язнення до трьох років. Daily Lviv, 2016. URL: <https://dailylviv.com/news/kryminal/za-pidkup-sportyvnoho-suddi-shtraf-do-25-tysyach-dolariv-abo-uvyaznennya-do-trokh-rokiv-28653>.

5. Авторитетный портал назвал стоимость состава топ-25 украинских футбольных клубов. LB.UA, 2020. URL: https://rus.lb.ua/sport/2020/04/09/454855_avtoritetnyi_portal_nazval.html.
6. Про заборону грального бізнесу в Україні: Закон України від 15.05.2009, втратив чинність 13.08.2020 р. № 1334-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1334-17#Text> (дата звернення: 01.06.2022).
7. Кримінальний кодекс України: Закон України від 05.04.2001 р. № 2341-III URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text> (дата звернення: 01.06.2022).
8. Єдиний державний реєстр судових рішень. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/>.
9. Про запобігання корупції: Закон України від 14.10.2014 р. № 1700-VII URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1700-18#Text> (дата звернення: 01.06.2022).
10. Чемпионат по непрозрачности. О чем говорится в глобальном исследовании Transparency International про коррупцию в спорте. 2016. URL: <https://meduza.io/feature/2016/02/23/championat-po-neproзрачности>.
11. Криулин А.Е. Некоторые вопросы уголовной ответственности за подкуп участников и организаторов профессиональных спортивных соревнований. Спортивное право в Республике Беларусь. Минск: Промышленно-торговое ПРАВО, 2011. С. 268-283.
12. Аналіз регуляторного впливу до проекту наказу Міністерства фінансів України. Міністерство фінансів України. URL: [https://mof.gov.ua/storage/files/%D0%90%D0%A0%D0%92\(17\).pdf](https://mof.gov.ua/storage/files/%D0%90%D0%A0%D0%92(17).pdf).
13. Інформація щодо наявності у суб'єкта господарювання права на провадження діяльності з організації та проведення азартних ігор: букмекерська діяльність. Комісія з регулювання азартних ігор та лотерей. URL: <https://gc.gov.ua/ua/Litsenziini-reiestry.html>.
14. Мінфін роз'яснив механізм роботи нового фінансового моніторингу. LegalHub.online, 2020. URL: <https://legalhub.online/bankivskiy-i-fiansoviy-sektor/minfin-roz-yasnyv-mehanizm-roboty-novogo-fiansovogo-monitoryngu/>.

REFERENCES:

1. Council of Europe Convention against the manipulation of sports competitions: Law of Ukraine [Konventsiiia Rady Yevropy proty manipuluvannya sportyvnyy zmahanniamy: Zakon Ukrainy]. (2014). *zakon.rada.gov.ua*. Retrieved from https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_c01#Text [in Ukrainian].
2. On preventing the influence of corruption offenses on the results of official sports competitions: Law of Ukraine [Pro zapobihannya vplyvu koruptsiynykh pravoporushen na rezultaty ofitsiynykh sportyvnykh zman: Zakon Ukrainy]. (2015). *zakon.rada.gov.ua*. Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/743-19#Text> [in Ukrainian].
3. Sweeney, G. (2016). Global Corruption Report: Sport. *Transparency International*. Retrieved from <https://www.transparency.org/en/publications/global-corruption-report-sport>.
4. Daily Lviv. (2016). Bribing a sports referee is punishable by a fine of up to \$25,000 or imprisonment of up to three years [Za pidkup sportyvnoho suddi – shtraf do 25 tysyach dolariv abo uviaznennia do trokh rokiv]. Retrieved from <https://dailylviv.com/news/kryminal/za-pidkup-sportyvnoho-suddi-shtraf-do-25-tysyach-dolariv-abo-uviazennya-do-trokh-rokiv-28653>. [in Ukrainian].
5. LB.UA. (2020). The authoritative portal named the cost of the composition of the top 25 Ukrainian football clubs [Avtoritetnyi portal nazval stoimost sostava top-25 ukrainskikh futbolnykh klubov]. Retrieved from https://rus.lb.ua/sport/2020/04/09/454855_avtoritetnyi_portal_nazval.html. [in Russian].
6. On the prohibition of gambling business in Ukraine: Law of Ukraine [Pro zaboronu hralnoho biznesu v Ukraini: Zakon Ukrainy]. (2020). *zakon.rada.gov.ua*. Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1334-17#Text> [in Ukrainian].
7. Criminal Code of Ukraine [Kryminalnyi kodeks Ukrainy]. (2001). *zakon.rada.gov.ua*. Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/card/2341-14> [in Ukrainian].
8. Unified state register of court decisions [Yedynyi derzhavnyi reiestr sudovykh rishen]. (n.d.). Retrieved from <https://reyestr.court.gov.ua/>. [in Ukrainian].
9. On prevention of corruption: Law of Ukraine [Pro zapobihannya koruptsii: Zakon Ukrainy]. (2014). *zakon.rada.gov.ua*. Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1700-18#Text> [in Ukrainian].
10. Meduza. (2016). Opacity Championship. What Transparency International's Global Study on Corruption in Sports Says [Championat po neprozrachnosti. O chem govoritsya v globalnom issledovanii Transparency International pro korruptsiyu v sporte]. Retrieved from <https://meduza.io/feature/2016/02/23/championat-po-neproзрачности>. [in Russian].
11. Kriulin, A.E. (2011). *Some issues of criminal liability for bribing participants and organizers of professional sports competitions. Sports law in the Republic of Belarus [Nekotorye voprosy ugovnoy otvetstvennosti za podkup uchastnikov i organizatorov professionalnykh sportivnykh sorevnovaniy. Sportivnoe pravo v Respublike Belarus]*. Minsk: Industrial and Commercial LAW [Minsk: Promyshlenno-torgovoe PRAVO], pp. 268-283. [in Russian].
12. Ministry of Finance of Ukraine [Ministerstvo finansiv Ukrainy]. (n.d.). Analysis of the regulatory impact on the draft order of the Ministry of Finance of Ukraine [Analiz rehuliatornoho vplyvu do proektu nakazu Ministerstva finansiv Ukrainy]. Retrieved from [https://mof.gov.ua/storage/files/%D0%90%D0%A0%D0%92\(17\).pdf](https://mof.gov.ua/storage/files/%D0%90%D0%A0%D0%92(17).pdf). [in Ukrainian].
13. Gambling and Lottery Regulatory Commission [Komisiia z rehulivannya azartnykh ihor ta loterei]. (n.d.). Information on whether the business entity has the right to carry out activities related to the organization and conduct of gambling: bookmaking activities. [Informatsiia shchodo naiavnosti u subiekta hospodariuvannya prava na provadzhennia diialnosti z orhanizatsii ta provedennia azartnykh ihor: bukmeckerska diialnist]. Retrieved from <https://gc.gov.ua/ua/Litsenziini-reiestry.html>. [in Ukrainian].
14. LegalHub.online. (2020). The Ministry of Finance explained the mechanism of work of the new financial monitoring [Minfin roziasnyv mekhanizm roboty novoho finansovoho monitoryngu.]. Retrieved from <https://legalhub.online/bankivskiy-i-fiansoviy-sektor/minfin-roz-yasnyv-mehanizm-roboty-novogo-fiansovogo-monitoryngu/>. [in Ukrainian].

УДК 336.22:[004.9:796](477)

DOI <https://doi.org/10.32782/lexsportiva/2022.1.4>**Федосов Денис Володимирович,**

незалежний дослідник

ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-3798-9628>**Толмачевська Юлія Олегівна,**

аспірант кафедри цивільного права

Національного університету «Одеська юридична академія»

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-7964-8875>

ОСОБЛИВОСТІ ОПОДАТКУВАННЯ КІБЕРСПОРТИВНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В УКРАЇНІ

У статті досліджено окремі аспекти правового регулювання кіберспорту в Україні, а саме – особливості оподаткування відповідної діяльності. Автори статті стверджують, що закордонні геймерські турніри формують у спортсменів-резидентів України дохід в іноземній валюті, який в подальшому повинен декларуватися в Україні. Відповідний обов'язок закріплений в Конституції України та деталізований у Податковому кодексі України. У статті досліджено суб'єктний склад платників податку, об'єкт оподаткування та ставку податку на доходи фізичних осіб, а також відповідні елементи військового збору. Встановлено, що у разі ухилення від сплати податків кіберспортсмен може бути притягнутий до кримінальної відповідальності. Автори звертають увагу на те, що сума податкового боргу може бути стягнута з неплатника в межах цивільного позову в кримінальному провадженні. Визначено, що сума українського податку може бути зменшена на суму вже сплаченого іноземного податку у випадку наявності між державами угод про уникнення подвійного оподаткування. Надано інформацію щодо переліку та кількості таких угод на даний час. У статті наголошується на необхідності отримання в іноземній податковій службі документу, який зможе підтвердити суму отриманого доходу від виграшу, а також сплату податку з цієї суми за кордоном. У статті досліджено особливості перерахунку іноземного доходу на державну валюту, а також на строки подачі декларації до державної податкової служби за місцем реєстрації. Автори статті дослідили й особливості оподаткування і сплати податків неповнолітніми кіберспортсменами та їхніми представниками. Підсумком дослідження стали пропозиції авторів щодо вдосконалення чинного податкового законодавства України у частині спрощення оподаткування діяльності у сфері кіберспорту, а також подальшого удосконалення правового регулювання відносин у сфері кіберспорту загалом.

Ключові слова: кіберспорт, геймерські турніри, оподаткування іноземного доходу, податок на доходи осіб, військовий збір, відповідальність за порушення кримінального законодавства у податковій сфері.

Fedosov D.V., Tolmachevska Yu.O. FEATURES OF TAXATION ESPORTS ACTIVITY IN UKRAINE

The article examines certain aspects of the legal regulation of e-sports in Ukraine, namely, the specifics of taxation of the relevant activity. The authors of the article claim that foreign gaming tournaments generate income in foreign currency for sportsmen-residents of Ukraine, which must be declared in Ukraine in the future. The corresponding duty is enshrined in the Constitution of Ukraine and detailed in the Tax Code of Ukraine. The article examines the subject composition of tax payers, the object of taxation and the personal income tax rate, as well as the corresponding elements of the military levy. It has been established that in case of tax evasion, an e-sportsman may be held criminally liable. The authors draw attention to the fact that the amount of tax debt can be collected from the non-payer within the framework of a civil lawsuit in criminal proceedings. It was determined that the amount of Ukrainian tax can be reduced by the amount of already paid foreign tax in case of double taxation avoidance agreements between the states. Information is provided regarding the list and number of such agreements at present. The article emphasizes the need to obtain a document from the foreign tax service that will be able to confirm the amount of income received from winnings, as well as the payment of tax on this amount abroad. The article examines the peculiarities of converting foreign income into state currency, as well as the terms of submitting a declaration to the state tax service at the place of registration. The authors of the article also investigated the peculiarities of taxation and payment of taxes by minor e-sportsmen and their representatives. The conclusion of the study was the authors' proposals for improving the current tax legislation of Ukraine in terms of simplifying the taxation of activities in the field of e-sports, as well as further improvement of legal regulation of relations in the field of e-sports in general.

Key words: e-sports, gaming tournaments, taxation of foreign income, personal income tax, military service, liability for violation of criminal legislation in the tax sphere.

Постановка проблеми. Спорт відіграє важливу роль в Україні та будь-якій іншій країні світу. Футбол, боротьба та інші класичні види спорту були поширені на нашій землі ще

з минулих століть, а після проголошення незалежності продовжували працювати сотні спортзалів, басейнів, стадіонів та інших спортивних споруд.

Проте деякі види спорту сформувалися за відсутності будь-якої спадщини досить нещодавно за історичними мірками. Одним з таких став кіберспорт, який у вересні 2020 року був визнаний офіційним видом спорту в країні. А вже у січні 2021 року Міністерство молоді та спорту України офіційно затвердило загальні Правила кіберспорту, які були розроблені спеціалістами UESF на підставі Правил Міжнародної федерації кіберспорту (IESF) та за підтримки Міністерства.

Призові фонди міжнародних чемпіонатів з «віртуального спорту» сягають мільйонів доларів, а трансляції змагань збирають мільйони глядачів біля моніторів. Активну роль у віртуальних змаганнях відіграють українські спортсмени, що дозволяє розглядати кіберспорт не лише як культурний феномен, але і як великий бізнес.

Україна є правовою державою, а відповідно будь-який бізнес в країні регулюється законом. Звичайно, не завжди закон швидко пристосовується до будь-якого науково-технічного прогресу, в тому числі у спорті, проте характер правових відносин при отриманні доходу від такого роду занять був встановлений задовго до формування кіберспорту як професійної діяльності.

Саме тому досить важливим є дотримання кіберспортсменами, серед інших, податкових норм законодавства України, оскільки держава зацікавлена у розвитку та становленні даної сфери суспільних відносин, так само, як і у забезпеченні власної фінансової безпеки.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Питання кіберспортивної діяльності в Україні досліджувалося наступними вченими: Горова К.О., Чайка Є.В., Харитонов Є.О., Лазнева І.О., проте питанню оподаткування даної сфери діяльності приділялося недостатньо уваги.

Метою статті є дослідження стану законодавства у сфері оподаткування кіберспорту, популяризація сплати податків громадянами та резидентами України при отриманні доходу від зайняття кіберспортом на території нашої держави та за її межами, а також доступне роз'яснення наслідків такої несплати відповідно до норм чинного законодавства, що є необхідним для підтримання економічної безпеки України.

Виклад основного матеріалу. Аудиторія кіберспорту неухильно зростає та, за даними Newzoo, в 2024 році досягатиме 577 мільйонів людей. Тільки в Україні вже близько 1,3 млн. шанувальників кіберспорту. З них майже 500 тисяч – віддані фанати, які стежать за кожною грою улюблених команд. Найбільшу популярність серед українських прихильників мають

ігри для персонального комп'ютеру, такі як Dota 2 та Counter-Strike: Global Offensive (CS: GO), хоча багато хто грає також на консолях та на мобільних пристроях [1].

За словами Олега Крота, керуючого партнера кіберспортивного медіахолдингу WePlay Esports, кіберспорт у нашій країні розвивається з шаленою швидкістю. Причому це відбувається на всіх рівнях: і на рівні держави, і на бізнес-рівні, і в суспільстві в цілому. Все більше брендів звертаються до кіберспорту, як до ефективного каналу комунікації зі своїм споживачем, у багатьох компаніях навіть з'являються «кіберспортивні відділи», які є своєрідними посередниками між брендом і кіберспортом [2].

Ще у 2020 році стало відомо, що українські айтишники придбали готель «Дніпро» у центрі Києва для того, щоб зробити там першу професійну кіберарену. Лідер відомої кіберспортивної команди Na`Vi Олександр Кохановський ще декілька років тому разом з партнерами планував реалізувати великий інфраструктурний проект. Спочатку партнери розмірковували над будівництвом арени з нуля, проте побачили гарну можливість у приватизації готеля «Дніпро» та змінили плани. На базі готеля планується збудувати цілу кіберспортивну екосистему з ареною, турнірами, академією, освітніми проектами та кіберспортивною асоціацією [3].

Про повноцінність даного виду бізнесу свідчить також практика укладення так званих «Endorsement Contract» з кіберспортсменом, відповідно до якого він повинен не тільки виконувати свої першочергові професійні завдання під час гри, але і стати брендом команди, яку представляє.

Це, в свою чергу, включає обов'язкові автограф-сесії, використання тільки певної рекламної продукції під час прямих ефірів (одягу, напоїв, комп'ютерного обладнання), обмеження висловлювань у соціальних мережах та інше [4].

Звичайно, що головним джерелом доходів кіберспортсменів є участь у змаганнях. На практиці професійні геймерські турніри часто організовують за кордоном, де доходи від виграшу зазвичай виплачуються в іноземній валюті безпосередньо переможцю. У такому випадку, якщо переможцем буде гравець – податковий резидент України, йому необхідно буде задекларувати отриманий іноземний дохід шляхом подачі в податкові органи України персональної податкової декларації та сплатити податки: податок на доходи фізичних осіб в розмірі 18% і військовий збір – 1,5% [5].

Відповідно до статті 67 Конституції України кожен зобов'язаний сплачувати податки і збори

в порядку і розмірах, встановлених законом. Усі громадяни щорічно подають до податкових інспекцій за місцем проживання декларації про свій майновий стан та доходи за минулий рік у порядку, встановленому законом [6].

Оподаткування доходів фізичних осіб регламентується розділом IV «Податок на доходи фізичних осіб» Податкового кодексу України (далі ПКУ), відповідно до п.п. 162.1.1. п. 162.1. ст. 162 ПКУ якого, платниками податку є фізична особа – резидент, яка отримує доходи як з джерела їх походження в Україні, так і іноземні доходи. Об'єктом оподаткування резидента є загальний місячний (річний) оподатковуваний дохід (п.п. 163.1.1. п. 163.1. ст. 163 ПКУ). Відповідно до п. 167.1. ст. 167 ПКУ Ставка податку становить 18 відсотків бази оподаткування щодо доходів, нарахованих (виплачених, наданих) (крім випадків, визначених у пунктах 167.2-167.5 цієї статті) у тому числі, але не виключно у формі: заробітної плати, інших заохочувальних та компенсаційних виплат або інших виплат і винагород, які нараховуються (виплачуються, надаються) платнику у зв'язку з трудовими відносинами та за цивільно-правовими договорами.

Військовий збір регламентується підрозділом 10 «Інші перехідні положення» Податкового кодексу України, відповідно до п.п. 1.1. п. 16¹ ПКУ платниками збору є особи, визначені п. 162.1 ст. 162 ПКУ. Об'єктом оподаткування збором є доходи, визначені статтею 163 ПК України (п.п. 1.2. п. 16¹ ПКУ). Відповідно до п.п. 1.3. п. 16¹ ПКУ ставка зору становить 1,5 відсотка від об'єкта оподаткування [7].

Якщо безвідповідально поставитися до сплати податків, може наставати навіть кримінальна відповідальність. Згідно з частиною 1 статті 212 Кримінального кодексу України «Ухилення від сплати податків, зборів (обов'язкових платежів)»: «умисне ухилення від сплати податків (обов'язкових платежів), що входять в систему оподаткування, введених у встановленому законом порядку, вчинене ... особою, що займається підприємницькою діяльністю без створення юридичної особи чи будь-якою іншою особою, яка зобов'язана їх сплачувати, якщо ці діяння призвели до фактичного ненадходження до бюджетів чи державних цільових фондів коштів у значних розмірах», карається серед всього: штрафом від п'яти тисяч до десяти тисяч неоподатковуваних мінімумів доходів громадян (далі НМДГ) [8]. Тобто якщо сума несплати податків становить на 2022 рік більше ніж 3 721 500 гривень, то штраф складатиме від 85 тис. грн. до 170 тис. грн.

Якщо відповідно до ч. 2 ст. 212 КК України на 2022 рік сума ухилення буде складати більше ніж 6 202 500 гривень, то штраф складатиме від десяти тисяч до п'ятнадцяти тисяч НМДГ, тобто від 170 тис. грн. до 255 тис. грн.

І нарешті, якщо відповідно до ч. 3 ст. 212 КК України на 2022 рік сума ухилення буде більшою ніж 8 683 500 гривень, то штраф складатиме від п'ятнадцяти до двадцяти п'яти тисяч НМДГ, тобто від 255 тис. грн. до 425 тис. грн. з конфіскацією майна.

Також варто зазначити, що окрім штрафу як покарання на суму несплати зазвичай пред'являється в рамках статті 128 КПК України цивільний позов у кримінальному провадженні [9], в рамках якого у випадку встановлення винуватості особи у злочині в дохід держави звертається ще сума на яку особа ухилилася від сплати податків.

Сам факт оподаткування виграшу геймерських турнірів за кордоном не звільняє від необхідності декларування такого доходу в Україні. Однак сума українського податку може бути зменшена на суму вже сплаченого іноземного податку, що безумовно зменшить фінансове навантаження на гравців і допоможе правильно оподаткувати їх дохід в обох країнах.

На сьогоднішній день між Україною та іншими державами діють сімдесят чотири міжнародні двосторонні міждержавні конвенції (угоди) про уникнення подвійного оподаткування, дві з яких були вчинені Урядом СРСР, які діють відповідно до ст. 7 Закону України «Про правонаступництво України» до дня набрання чинності нових договорів, укладених Україною. Зокрема, договори СРСР діють у відносинах України з Іспанією та Японією.

Крім того, у відносинах між Україною та Республікою Сербія і Республікою Чорногорія застосовується Конвенція між Кабінетом Міністрів України і Союзним Урядом Союзної Республіки Югославія про уникнення подвійного оподаткування стосовно податків на доходи і капітал, які є правонаступниками Союзної Республіки Югославія.

Зазначені міжнародні договори України про уникнення подвійного оподаткування розміщені на офіційному сайті Міністерства фінансів України [10].

За наявності діючої конвенції про уникнення подвійного оподаткування податок, сплачений за кордоном, можна зарахувати в Україні. Для цього потрібен документ (довідка з іноземної податкової служби), який зможе підтвердити суму отриманого доходу від виграшу, а також сплату податку з цієї суми за кордоном. У певних випадках на цей документ потрібно отримати легаліза-

цію (апостиль для країн, що підписали Гаазьку конвенцію, або консульську легалізацію). Саме тому всі вимоги з отриманням податкової довідки потрібно детально перевіряти в кожному окремому випадку. Слід звернути увагу на те, що в разі відсутності договору про уникнення подвійного оподаткування між Україною та відповідною державою, гравець має сплатити податок і за кордоном, і в Україні [11].

Таким чином, у випадку перемоги у будь-якому кіберспортивному турнірі за межами України з призовим фондом, спортсмену варто отримати довідку з відповідної іноземної місцевої податкової та в подальшому визначити чи є відповідний договір з Україною про уникнення подвійного оподаткування, після чого розрахувати суму податкового зобов'язання до сплати та подати декларацію в Україні, сплативши різницю за наявністю. При цьому слід пам'ятати, що для розрахунку податку потрібно застосовувати офіційний курс НБУ на дату отримання такого доходу. Саму декларацію слід подати до 01 травня року, наступного за звітним (тобто 2022 року подати її до 01 травня 2023 року) органу державної податкової служби за місцем реєстрації.

Досить часто кіберспортсменами стають ще не досягнувши віку 18 років. Відтак податок з отриманого неповнолітнім гравцем виграшу повинні сплачувати батьки (або усиновителі, опікуни, піклувальники).

Варто наголосити, що у топ найбагатших українських кіберспортсменів гравців «Dota 2» значні суми призових, наприклад Роман «Resolution» Фоминок (1,37 млн. доларів.), Владимир «No[o]ne» Миненко (1,2 млн. доларів), Ілья «Lil» Ільюк (902 тис. доларів), Данил «Dendi» Ішутин (791 тис. доларів), Александр «ХВОСТ» Дашкевич (650 тис. доларів) [12]. Відповідно, навіть у випадку сплати всіх необхідних податків закордоном у компетентних органів податкової інспекції та інших державних органів на території України (наприклад Державної служби фінансового моніторингу) буде відсутня інформація про наявні доходи, що може спричинити безпідставні звинувачення у незаконності походження зазначених коштів у разі придбання за ці гроші будь-яких значних активів на території України.

Отже, відповідальне ставлення до сплати податків та повне декларування доходів, отриманих закордоном, є передумовами безпроблемного розпорядження активами на території України.

Висновки. На сьогодні кіберспорт в Україні та світі загалом активно розвивається на рівні держави, бізнес-рівні та суспільства в цілому. Зна-

чні кошти інвестуються у кіберспортивну інфраструктуру, що створює великий потенціал росту даної сфери в нашій країні. Досить часто українські кіберспортсмени відвідують геймерські турніри та навіть стають переможцями, отримуючи виграш в іноземній валюті. Проте не кожному із них відомо, що іноді виникає необхідність сплачувати частину (або навіть повну суму) податків в Україні та завжди є необхідність декларувати дохід у податкових органах за місцем реєстрації особи. Зокрема, гравець – податковий резидент України повинен сплачувати з отриманого іноземного доходу податок на доходи фізичних осіб в розмірі 18% і військовий збір в розмірі 1,5%. Дані положення регламентуються у відповідних розділах Податкового кодексу України. У випадку їх ігнорування може наставати навіть кримінальна відповідальність за статтею 212 КК України, в тому числі у вигляді штрафу та у деяких випадках конфіскації майна. Крім того, сума несплачених податків може компенсовуватися державі в рамках цивільного позову у кримінальному провадженні.

Сума українського податку може бути зменшена на суму вже сплаченого іноземного податку, що зменшить фінансове навантаження на гравців і допоможе правильно оподаткувати їх дохід в обох державах. Проте, для цього потрібний відповідний договір між Україною та іноземною державою про уникнення подвійного оподаткування, наявність якого можна перевірити на офіційному сайті Міністерства фінансів України. За відсутності такого договору гравець має сплатити податок і за кордоном, і в Україні.

У будь-якому разі кіберспортсмену-переможцю необхідно отримати в іноземній податковій довідку про оподаткування виграшу для подальшої подачі декларації в українські органи державної податкової служби за місцем реєстрації, оскільки відсутність інформації про отримані доходи може значно обмежувати використання законно здобутих грошей на території України.

Таким чином, чинне законодавство України у сфері оподаткування наразі не робить жодних винятків для кіберспорту, втім спрощення оподаткування діяльності кіберспортсменів та скасування низки бюрократичних процедур, без сумніву, сприяли б розвитку відповідної галузі. Видається, що після перемоги у війні з російським загарбником і за наявності належної уваги законодавця, кіберспорт може стати однією з найбільш прибуткових галузей індустрії розваг, що у свою чергу, сприятиме наповненню державного і місцевих бюджетів у складний час повоєнної відбудови.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Зарабатывай играючи: как стать киберспортсменом. Happy Monday, 2021. URL: <https://happymonday.ua/ru/kak-stat-kibersportsmenom>
2. Киберспорт в Україні розвивається з шаленою швидкістю. Techiiia. URL: <https://techiiia.com/ua/news/kibersport-v-ukrayini-rozvivayetsya-z-shalenoju-shvidkistyu>
3. Отель «Дніпро» купили украинские айтишники – он станет многофункциональной киберспортивной площадкой с академией и образовательными проектами. ITCua, 2020. URL: <https://itc.ua/news/otel-dnipro-kupili-ukrainskie-ajtishniki-on-stanet-professionalnoj-kibersportivnoj-ploshhadkoj/>
4. Киберспорт – новая ниша ИТ-сектора Украины. Что нужно для развития киберспорта в Украине и каковы перспективы этой отрасли. Экономическая правда, 2020. URL: <https://www.epravda.com.ua/rus/columns/2020/12/28/669605/>
5. Як сплачувати податки геймерам. Мінфін, 2021. URL: <https://minfin.com.ua/ua/currency/articles/kak-platit-nalogi-za-pobedy-v-kompyuternyh-igrah/>
6. Конституція України: Закон України від 28.06.1996 р. № 254к/96-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text> (дата звернення: 01.06.2022)
7. Податковий кодекс України: Закон України від 02.12.2010 р. № 2755-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2755-17/conv#n8462> (дата звернення: 01.06.2022)
8. Кримінальний кодекс України: Закон України від 05.04.2001 р. № 2341-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/card/2341-14> (дата звернення: 01.06.2022)
9. Кримінальний процесуальний кодекс України: Закон України від 13.04.2012 р. № 4651-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#Text> (дата звернення: 01.06.2022)
10. Міжнародні договори України про уникнення подвійного оподаткування. Міністерство фінансів України. URL: https://mof.gov.ua/uk/international_agreements_of_ukraine_on_avoidance_double_taxation-543
11. Киберспортсмен в законі. URL: <https://www2.deloitte.com/ua/uk/pages/press-room/deloitte-press/2021/esports-official-recognition.html>
13. Топ-10 богатейших украинских киберспортсменов. Почти все сделали состояние на Dota 2. AIN, 2018. URL: <https://ain.ua/ru/2018/09/13/top-10-ukrainskix-kibersportsmenov/>

REFERENCES:

1. Happy Monday. (2021). Earn easy: how to become an esportsman [Zarabatyvay igrayuchi: kak stat kibersportsmenom]. Retrieved from <https://happymonday.ua/ru/kak-stat-kibersportsmenom> [in Russian].
2. Techiiia. (2020). E-sports in Ukraine is developing at breakneck speed [Kibersport v Ukraini rozvyvaietsia z shalenoju shvydkistiu.]. Retrieved from <https://techiiia.com/ua/news/kibersport-v-ukrayini-rozvivayetsya-z-shalenoju-shvidkistyu> [in Ukrainian].
3. ITCua. (2020). The Dnipro Hotel was bought by Ukrainian IT people – it will become a multifunctional eSports venue with an academy and educational projects [Otel «Dnipro» kupili ukrainskie aytishniki – on stanet mnogofunktsionalnoj kibersportivnoj ploshchadkoj s akademiej i obrazovatelnyimi proektami]. Retrieved from <https://itc.ua/news/otel-dnipro-kupili-ukrainskie-ajtishniki-on-stanet-professionalnoj-kibersportivnoj-ploshhadkoj/> [in Russian].
4. Economic Truth. (2020). Cybersport is a new niche in the IT sector of Ukraine. What is needed for the development of eSports in Ukraine and what are the prospects for this industry [Kibersport – novaya nisha IT-sektora Ukrainyi. Chto nuzhno dlya razvitiya kibersporta v Ukraine i kakovy perspektivy etoy otrasli]. Retrieved from <https://www.epravda.com.ua/rus/columns/2020/12/28/669605/> [in Russian].
5. Ministry of Finance. (2021). How to pay taxes to gamers [Yak splachuvaty podatky heimeram]. Retrieved from <https://minfin.com.ua/ua/currency/articles/kak-platit-nalogi-za-pobedy-v-kompyuternyh-igrah/> [in Ukrainian].
6. Constitution of Ukraine [Konstytutsiia Ukrainy]. (1996). *zakon.rada.gov.ua*. Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text> [in Ukrainian].
7. Tax Code of Ukraine [Podatkovy kodeks Ukrainy]. (2010). *zakon.rada.gov.ua*. Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2755-17/conv#n8462> [in Ukrainian].
8. Criminal codex of Ukraine [Kryminalnyi kodeks Ukrainy]. (2001). *zakon.rada.gov.ua*. Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/card/2341-14> [in Ukrainian].
9. Criminal Procedure Code of Ukraine [Kryminalnyi protsesualnyi kodeks Ukrainy] (2012). *zakon.rada.gov.ua*. Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#Text> [in Ukrainian].
10. Ministry of Finance of Ukraine [Ministerstvo finansiv Ukrainy]. (n.d.). International treaties of Ukraine on the avoidance of double taxation. [Mizhnarodni dohovory Ukrainy pro unykennia podviinoho opodatkuvannia]. Retrieved from https://mof.gov.ua/uk/international_agreements_of_ukraine_on_avoidance_double_taxation-543 [in Ukrainian].
11. Cyber sportsman in law [Kibersportsmen v zakoni]. (n.d.). Retrieved from <https://www2.deloitte.com/ua/uk/pages/press-room/deloitte-press/2021/esports-official-recognition.html> [in Ukrainian].
13. AIN. (2018). Top 10 richest Ukrainian esportsmen. Almost everyone has made a fortune on Dota 2 [Top-10 bogateyshih ukrainskikh kibersportsmenov. Pochti vse sdelali sostoyanie na Dota 2]. Retrieved from <https://ain.ua/ru/2018/09/13/top-10-ukrainskix-kibersportsmenov/> [in Russian].

УДК 34:[796:341.9]

DOI <https://doi.org/10.32782/lexsportiva/2022.1.5>

Харитонов Євген Олегович,
доктор юридичних наук, професор,
завідувач кафедри цивільного права
Національного університету «Одеська юридична академія»,
член-кореспондент Національної академії правових наук України
ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-5521-0839>

Харитонova Олена Іванівна,
доктор юридичних наук, професор,
завідувачка кафедри права інтелектуальної власності та корпоративного права
Національного університету «Одеська юридична академія»,
член-кореспондент Національної академії правових наук України
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-9681-9605>

МІСЦЕ СПОРТИВНОГО ПРИВАТНОГО ПРАВА У СИСТЕМІ ПРАВА

Статтю присвячено дослідженню місця спортивного приватного права в системі права. Автори статті дійшли висновку, що зараз немає підстави стверджувати про існування спортивного права, як окремої галузі права. Втім, цілком доцільно розглядати спортивне приватне право, як концепт, що виступає підґрунтям для упорядкування цивільних відносин у межах сфери спорту. Зокрема, до напрямів регулювання спортивного приватного права (спортивного права у вузькому сенсі) автори статті відносять такі:

1) загальні положення цивільного законодавства, що стосуються спортивних відносин: засади правового регулювання; застосування аналогії закону та права; визначення підстав виникнення цивільних прав та обов'язків у сфері спортивних відносин; забезпечення самозахисту та захисту суб'єктивних прав; визначення правового режиму об'єктів цивільних прав, зокрема, земельних ділянок, прав інтелектуальної власності, інформації, як такого об'єкту; правочини у галузі спортивної діяльності; представництво; захист особистих немайнових прав фізичної особи тощо;

2) положення цивільного законодавства, що стосуються суб'єктного складу спортивних відносин: про створення та припинення юридичних осіб у сфері спорту; норми, що опосередковують внутрішньо корпоративні відносини; захист прав корпорацій тощо;

3) положення цивільного законодавства, що стосуються прав інтелектуальної власності: визначення об'єктів прав інтелектуальної власності у сфері спорту; захисту прав інтелектуальної власності, норми про ліцензійні угоди тощо;

4) загальні положення цивільного законодавства, що стосуються договорів та положення, які стосуються окремих видів договорів у сфері спорту;

5) положення цивільного законодавства, що стосуються недоговорних відносин у сфері спорту: про оголошення винагороди, конкурсу тощо; діяльність у сфері спорту в інтересах іншої особи без повноважень; відшкодування шкоди, завданої у сфері спорту; повернення безпідставно отриманого (збереженого) майна у цій сфері тощо;

6) положення цивільного законодавства, що стосуються спадкування спортивного майна: спадкування інтелектуальної власності у цій сфері, авторських прав на них тощо; поділ успадкованих прав на спортивні винагороди між спадкоємцями; переходу таких прав за спадковим договором тощо;

Оскільки схожу структуру може мати не лише «спортивне право», а й інші подібні концепти (підприємницького права, корпоративного права та ін.), автори статті пропонують виокремлення «спортивного права у спеціальному сенсі». При цьому до відповідного нормативного масиву мають бути віднесені лише ті норми, що стосуються суто сфери спорту: відносини, що виникають при укладенні контрактів, створенні та використанні спортивного обладнання тощо.

Ключові слова: спортивне право, спортивне приватне право, галузь права, комплексна галузь права, правовідносини.

Kharytonov Ye.O., Kharytonova O.I. THE PLACE OF SPORTS PRIVATE LAW IN THE LAW SYSTEM

The article is devoted to the study of the place of private sports law in the legal system. The authors of the article came to the conclusion that now there is no reason to claim the existence of sports law as a separate branch of law. However, it is quite appropriate to consider private sports law as a concept that serves as a basis for the regulation of civil relations within the field of sport. In particular, the authors of the article include the following in the areas of regulation of private sports law (sports law in the narrow sense):

1) general provisions of civil law relating to sports relations: principles of legal regulation; application of analogy of law and law; determining the grounds for the emergence of civil rights and obligations in the field of sports relations; ensuring self-defense and protection of subjective rights; determination of the legal regime of objects of civil rights, in particular, land plots, intellectual property rights, information as such object; transactions in the field of sports activities; representation; protection of personal non-property rights of an individual;

2) provisions of the civil legislation concerning the subject structure of sports relations: on creation and termination of legal entities in the field of sports; norms that mediate internal corporate relations; protection of corporate rights;

3) provisions of civil legislation relating to intellectual property rights: definition of objects of intellectual property rights in the field of sports; protection of intellectual property rights, rules on license agreements;

4) general provisions of civil law relating to contracts and provisions relating to certain types of contracts in the field of sport;

5) provisions of civil law relating to non-contractual relations in the field of sports: the announcement of rewards, competitions; activities in the field of sports in the interests of another person without authority; compensation for damage caused in the field of sports; return of unjustifiably obtained (saved) property in this area;

6) provisions of civil law relating to the inheritance of sports property: inheritance of intellectual property in this area, copyright in them, etc.; division of inherited rights to sports awards between heirs; transfer of such rights under the inheritance agreement.

Since not only "sports law" can have a similar structure, but also other similar concepts (business law, corporate law, etc.), the authors of the article propose the separation of "sports law in a" special sense ". At the same time, only those norms that relate purely to the sphere of sports should be included in the relevant normative array: relations that arise when concluding contracts, creating and using sports equipment, and so on.

Key words: sports law, private sports law, branch of law, complex branch of law, legal relations.

Перед тим, як визначати місце спортивного приватного права у системі права, маємо дати характеристику спортивного права, що є більш загальною категорією.

Попри те, що останнім часом термін «спортивне право» широко використовується як науковцями, так і практиками для позначення норм, що стосуються сфери існування спортивних відносин, загальновизнане бачення сутності цього явища у вітчизняній юриспруденції ще не сформувалося. У процесі дискусій з'ясувалося існування серйозних розбіжностей щодо розуміння юридичної природи, змісту та обсягу поняття «спортивного права».

Пристаючи до розгляду питань, пов'язаних з проблематикою цього дослідження, відзначимо, що, попри розмаїття позицій стосовно розуміння його поняття та сутності, «спортивне право» у більшості випадків пропонується розуміти як сукупність норм, що регулюють відносини в сфері спорту, охороняють та захищають права учасників цих правовідносин, характеризуючи його при цьому іноді як самостійну, а іноді як комплексну галузь права.

Деякі автори, ведуть мову не про «спортивне», а про «фізкультурно-спортивне право», котре «у відповідності з чинними джерелами нормативного й доктринального характеру», як «самостійна галузь права (тут і далі підкреслено нами – Є.Х., О.Х.), повинна представляти собою конкретно визначену сукупність правових норм і положень, що регулюють стосунки не тільки у сфері фізичної культури, спорту, а й у всій фізкультурно-спортивній індустрії взагалі» [1].

На думку А.М. Апарова, спортивне право, як комплексна галузь права, набуло всіх ознак відносної самостійності та характеризується комплексністю норм, а тому і наявністю особливих механізмів правового регулювання, що спрямовані на ефективне збалансування між собою приватних та публічних елементів в означеній сфері [2, с. 7].

Деякі автори, прагнучи підкреслити значення та оригінальність «спортивного права», іменують його «самостійною комплексною галуззю права» [33, с. 251], у зв'язку з чим виникає необхідність розмежування «самостійних» та «несамостійних» комплексних галузей права, існування яких і без того викликає сумніви.

Інші автори, досліджуючи «спортивне право» у різних ракурсах, розглядають його то як «комплексну галузь права», то як «галузь законодавства», то як «галузь юридичної науки», то як «учбову (навчальну) дисципліну» [4].

Враховуючи існування різних позицій стосовно сутності категорії «спортивне право», розглянемо спочатку найбільш радикальну позицію, прихильники якої обстоюють існування самостійної галузі «спортивне право» (У більшості випадків йдеться про спортивне право як «галузь права», хоча існує й думка, згідно якій воно є галуззю законодавства).

Аналізуючи цю позицію, передусім, зауважимо, що практично усіма авторами, які виступають за визнання спортивного права галуззю права, доцільність такого рішення обґрунтовується значимістю відповідних відносин у бутті суспільства, існуванням відповідних законодав-

чих актів на міжнародному та національному рівнях тощо.

Така мотивація зрозуміла з погляду емоційного, але не може замінити раціональну складову аргументації. Вольове, зроблене всупереч об'єктивно існуючим закономірностям буття правової системи, визнання спортивного права галуззю права (байдуже, самостійною чи комплексною) не позбавляє необхідності врахування цих закономірностей при законотворчості, систематизації законодавства тощо.

Визначенню сутності спортивного права має передувати обрання методологічних засад досягнення поставленої мети. Зокрема, мають бути обрані засади розуміння права взагалі, від чого, власне, і залежить бачення сутності спортивного права, як частини цілого, а відтак бачення сутності спортивного приватного права, як частини більш загального поняття «спортивне право».

У зв'язку з цим варто згадати практично важливий поділ права на два види: загальносоціальне, коли правом визнаються суспільні явища недержавного походження й функціонування, і спеціальносоціальне, коли правом визнаються явища виключно державного походження [5].

У другому випадку йдеться про юридичний позитивізм, який полягає в тому, щоб визнавати цінностями тільки норми позитивного права і зводити кожне право до норм, що діють у певну добу і у певній державі, не звертаючи увагу на те, справедливе це право чи ні. Завдяки цьому право постає автономною дисципліною, що ототожнюється з волею держави, виразом якої є таке право.

З наведених вище дефініцій «спортивного права», як сукупності (системи) правових норм, випливає, що вони ґрунтуються на позитивістському праворозумінні.

Однак з позиції такого підходу, для виокремлення галузі права (у тому числі, й «спортивного права») мають значення наявність власного предмету, методу, принципів правового регулювання, правового режиму тощо.

Що стосується спортивного права, то властивими практично усім дефініціям, які пропонуються прихильниками виокремлення галузі «спортивне право», можна вважати лише дві ознаки: 1) спортивне право це сукупність (система) норм, 2) ці норми регулюють «спортивні відносини» (або відносини «у галузі фізкультури і спорту»).

Перша з цих ознак свідчить про обрання у якості методологічного підґрунтя характеристики спортивного права нормативістського підходу, оскільки «право» розуміється як «сукупність норм».

Друга ознака має метою виокремлення сукупності норм «спортивного права» поміж інших правових норм шляхом вказівки на їх зв'язок зі сферою спорту. У зв'язку з цим поняття «спортивні відносини – (відносини у галузі спорту, фізкультури і спорту)» фактично набуває значення єдиного критерію існування «галузі спортивного права».

Враховуючи цю обставину, зауважимо, що до «спортивних відносин» багато хто відносить широке коло різноманітних відносин у галузі фізкультури і спорту, які регулюються нормами цивільного, господарського, адміністративного, трудового, податкового та ін. законодавства.

Разом із тим, була висловлена раціональна пропозиція щодо максимально спрощеного розуміння предмету спортивного права – «спортивних відносин», котрі визначають як суспільні відносини, що складаються у процесі спортивної діяльності та занять спортом [3].

Хоча таке визначення спортивних відносин виглядає дещо «розмитим», однак шляхом систематичного тлумачення понять «спортивна діяльність» та «заняття спортом» можна визначити цілком придатне для вживання уявлення про коло суспільних відносин, які мають бути предметом «спортивного права».

Припускаючи можливість існування кожної зі згаданих позицій, з'ясуємо гіпотетичну одинорідність відносин, що є тут предметом правового регулювання, а потім розглянемо обґрунтованість виокремлення відповідного правового масиву та ступінь його відокремленості. Адже будь-які зусилля законодавців створити галузь права чи законодавства не можуть завершитися успішно, якщо предметом регулювання слугують різнорідні відносини.

Співвідношення між «фізкультурно-спортивними відносинами» та «спортивними відносинами» виглядає як часткове накладення кіл, оскільки не всі «фізкультурні» відносини є «спортивними», і не всі «спортивні» – є «фізкультурними». Разом із тим, усі «спортивні відносини» можемо вважати частиною більш широкого поняття «фізкультурно-спортивні відносини».

Враховуючи викладене вище, «спортивні відносини» можна вважати відносно цілісним «єдиним» предметом правового регулювання лише з істотними застереженнями, що вже саме по собі ставить під сумнів коректність постановки питання про розгляд «спортивного права», як окремої галузі права.

Вихід тут вбачається у розрізненні «спортивних відносин» і «відносин, пов'язаних зі сферою спорту».

Головна відмінність між ними полягає в тому, що «спортивні відносини» не можуть існувати поза сферою саме спорту (наприклад, відносини, пов'язані з організацією і проведенням спортивних змагань, відносини оздоровчої фізкультури, фітнесу тощо), а якщо й існують, то набувають у цій сфері сутнісних особливостей, зумовлених властивостями сфери (наприклад, страхування життя та здоров'я, завдання шкоди джерелом підвищеної небезпеки під час змагань тощо).

Що стосується «відносин, пов'язаних зі сферою спорту», то вони є відносинами «універсальними», тобто такими, що можуть виникати у різних сферах буття, набуваючи найменування «спортивних» лише завдяки своєму існуванню у сфері спорту (наприклад, відносини власності на спортивні обладунки, договори їхнього відчуження тощо).

На практиці це означає, що спортивні відносини можуть регулюватися актами, передусім, цивільного та адміністративного законодавства, як двох основних регулятивних галузей вітчизняного законодавства.

При цьому в цивільному законодавстві застосовуються, головним чином, засоби приватно-правового регулювання внаслідок чого виникають правовідносини приватноправового типу, а у адміністративному – публічно-правового.

Разом із тим, публічно-правові за своєю сутністю спортивні відносини, можуть складатися і в галузі цивільного права. Врахування цієї обставини має практичне значення, оскільки на практиці це означає, що такі відносини регулюються актами законодавства і не можуть бути змінені або припинені домовленістю їх учасників.

Відносини, пов'язані з реалізацією та захистом права власності на спортивні об'єкти, відносини інтелектуальної власності, договірні відносини у сфері спорту, спадкування спортивного майна за заповітом тощо, належать до приватноправової сфери правового регулювання. Вони можуть бути «спортивними», але є вагомими підстави кваліфікувати їх як «відносини, пов'язані зі сферою спорту».

Такі відносини переважно є регулятивними, але можуть також супроводжуватися цивільними організаційними відносинами (у випадку створення юридичних осіб тощо).

Зазначене зумовлює виникнення сумнівів у існуванні єдиної (цілісної, окремої) галузі спортивного права, котрі зростають ще більше внаслідок безрезультатності спроб знайти єдиний метод правового регулювання, в якому були б відображені засади, властиві відповідній галузі.

Розглядаючи метод правового регулювання як критерій виокремлення галузі права, виходимо з того, що він є сукупністю специфічних прийомів юридичного впливу на учасників суспільних відносин у певній сфері буття суспільства.

При цьому враховуємо первісне розділення імперативного та диспозитивного методів правового регулювання, як головних прийомів юридичного впливу, що визначають головне у правовому статусі суб'єктів, у їх вихідних юридичних позиціях.

Імперативний метод (метод субординації) характеризується тим, що регулювання здійснюється «згори вниз» і ґрунтується на владно-імперативних засадах. Відтак публічно-правові галузі охоплюють інституції та інститути, що функціонують у «вертикальній площині» суспільних відносин, ґрунтуються на засадах влади і підпорядкування (субординації) суб'єктів відповідних правовідносин.

Диспозитивний метод (метод координації) характерний для регулювання на засадах формальної рівності, ініціативності та вільного розсуду учасників відповідних відносин. На процес такого регулювання впливає активність учасників суспільних відносин, які регулюються за його допомогою. У характерних рисах диспозитивного методу проявляються особливості приватного права як наднаціонального феномену, що складається, передусім, із сукупності гуманітарних ідей, правових принципів, правил і норм, що стосуються визначення статусу і захисту інтересів окремої особи (людини).

Оскільки диспозитивний та імперативний методи розглядаються як характерна риса, відповідно, приватного чи публічного права, доцільно далі звернутися до розгляду класичної дихотомії «приватне право-публічне право», яка відома вже більше двох тисяч років [6, С. 35-36].

Особливої популярності набуло визначення приватного і публічного права, що міститься у першому фрагменті книги I Дігест Юстиніана у вигляді сентенції відомого римського юриста Ульпіана. Останній розрізняв приватне і публічне право у залежності від того, чиєї користі воно, насамперед, стосується: суспільної (державної) чи приватної (окремих осіб).

Практично до початку XIX ст. сентенція Ульпіана сумніву не піддавалась, а потім з'явилася низка нових критеріїв. Зокрема, зазначалося, що у публічному праві ціле (держава) є метою, а окрема людина грає другорядну роль, а у приватному праві окрема людина сама є метою і будь-яке правове відношення є лише засобом для її

існування або особливого становища, відмінність між приватним та публічним правом розуміють, передусім, як різницю в інтересах, що мають захищатися: приватне право захищає приватні інтереси окремих осіб, публічне право – інтереси держави, загальні, суспільні інтереси, поділ права на приватне і публічне своїм критерієм має суб'єкт правовідносин та ін.

На українських територіях дискусія щодо значення поділу права на приватне та публічне триває з XIX ст. і наразі не завершена [7, 8, 9, 10].

Характерним для праць останнього часу є акцентування уваги на тому, що для визначення як приватного, так і публічного права, недостатньо лише вказівки на різне коло інтересів, яких вони стосуються, специфічність суб'єктного складу відповідних відносин тощо. Пропонується враховувати також, що приватні та публічні відносини регулюються у різний спосіб та низку інших ознак.

Для публічного права характерним є специфічний юридичний порядок «влади-підпорядкування», у відповідності з яким особи, що мають владу, можуть однобічно та безпосередньо, без додаткових рішень інших інстанцій, визначати поведінку інших осіб, а вся система владно-примусових інституцій загрозою примусу і його застосуванням забезпечує повну і точну реалізацію приписів влади. Відповідно усі інші особи повинні такому примусу підкорятися. Звідси впливають й усі інші принципи публічного права: різниця у правовому статусі осіб, ієрархічність становища і різний обсяг владних повноважень у компетентних осіб, наявність власної, «відомчої» юрисдикції, певне обмеження можливості вирішення спірних питань судом.

З урахуванням викладеного, «публічне право» можна визначити як сукупність правових норм, що складають особливу функціонально-структурну систему, яка з метою урегулювання і захисту суспільних інтересів за допомогою розпоряджень переважно імперативного характеру регламентує відносини за участю держави, а також між суб'єктами, які є фігурантами держави або знаходяться у відносинах влади і підкорення.

Характерними рисами приватного права є те, що воно:

1) ґрунтується на визнанні людини (особи) самостійною цінністю: людина визнається не засобом, а метою права;

2) покликане регулювати відносини між приватними особами, забезпечуючи «суверенітет» кожної;

3) ставить на чільне місце приватний інтерес: акцентує увагу на економічній свободі, вільному самовираженні та рівності товаровиробників, захисті прав власників (у томі числі, від сваволі держави);

4) виходить з можливості вільного волевиявлення приватних суб'єктів при реалізації їхніх прав;

5) припускає широке використання договірної форми регулювання цивільних відносин;

6) містить норми, які «звернені» до суб'єктивного права і забезпечують його судовий захист;

7) характеризується переважанням диспозитивних норм;

Значною мірою ці риси визначаються самою сутністю приватного права, як такої частини об'єктивного права, через відповідні норми та інститути якої реалізується природне «право свободи».

До цього додамо, що від санкціонування приватних відносин або забезпечення захисту інтересів їх учасників державою характер приватно-правового регулювання не змінюється, оскільки в ідеальному варіанті закони держави повинні відповідати приписам і положенням природного права, а в реальному контексті – якщо і не відповідають, то повинні прагнути цього (якщо, звичайно, йдеться про громадянське суспільство і правову державу).

Категорії «приватне право» та «публічне право» у сукупності утворюють загальну (наднаціональну) систему об'єктивного права, що є складовою частиною цивілізації (культури). Таким чином, розділення права на публічне і приватне є не просто класифікаційним розмежуванням, це – результат врахування існування якісно різних сфер правового регулювання. Від початку розвитку цивілізації, коли право виникає як концепт, воно може розглядатися, з погляду теорії, як система, що складається з двох відносно самостійних сфер – публічного права і приватного права. При цьому якість права у цілому визначається ступенем розвитку кожної з них. Недоліки у цьому відношенні і тим більше недооцінка котроїсь з названих сфер призводять до деформації уявлення щодо правової системи, її однобічної характеристики, вад концепту а відтак і наступного розвитку відповідних галузей.

Зауважимо, що суспільні відносини у галузі приватного права за певних умов можуть опосередковуватися іншими (не юридичними) нормами. У зв'язку з цим у цій галузі можлива ситуація, коли цивільні відносини сторін взагалі можуть не потребувати правового втручання.

Ґрунтуючись на запропонованому вище розумінні концепту приватного права та враховуючи існування тенденції ототожнення понять «приватне право» та «цивільне право», а відтак вживання їх як синонімів [11, 12, 13] далі маємо розглянути, як співвідносяться названі категорії.

Передусім, маємо зазначити, що, оскільки приватне право, так само як і право публічне, є наднаціональною системою права, некоректно вести мову про «приватне право України», «приватне право Франції», «приватне право Німеччини» тощо. Натомість, має йтися про «традицію приватного права в Україні», «традицію приватного права у Франції», «традицію приватного права у Німеччині», і відповідно про галузі національного права: «цивільне право України», «цивільне право Франції», «цивільне право Німеччини» тощо.

Отже, цивільне право, що розглядається під таким кутом зору, є проявом приватного права на рівні національних правових систем, виступаючи тут як галузь національного права (цивільне право у об'єктивному сенсі, позитивне цивільне право).

Під таким кутом зору виправданим є розуміння цивільного права України як сукупності концепції, ідей та правових норм, що визначають правовий статус приватної особи, підстави придбання та порядок реалізації такою особою цивільних прав та обов'язків, а також засади захисту її прав та інтересів.

При цьому слід зауважити, що поділ права на приватне і публічне є науковою абстракцією, яка дозволяє у найбільш загальних рисах характеризувати два головних напрями правового регулювання суспільних відносин. Саме тому аналіз категорії приватного права, як правило, супроводжується характеристикою і права публічного, котре визначають як сукупність правових інституцій, правил та норм, що є основою функціонування, певним чином, структурованої владно-організаційної системи, за допомогою якої шляхом використання імперативного методу досягається мета забезпечення публічного правопорядку і в кінцевому підсумку – реалізації та захисту прав людини [14].

Оскільки приватне право разом із правом публічним у сукупності утворює єдину загальну (наднаціональну) систему об'єктивного права, що є складовою частиною культури, то поділ права на публічне і приватне є не просто класифікаційним розмежуванням, це – якісно різні сфери правового регулювання. З перших стадій розвитку цивілізації право так і розвивається у складі

двох відносно самостійних сфер – публічного і приватного права. При цьому якість права в цілому визначається розвитком кожної з них. Недооцінка суспільством якоїсь із цих сфер призводить до деформації всієї правової системи, її однобічності.

На основі такого розуміння суті приватного і публічного права можна встановити їхнє значення для регулювання спортивних відносин, характер співвідношення публічних або приватних елементів у їхньому регулюванні. Скажімо, при визначенні характеру взаємовідносин спортивних організацій та спортсменів з державою, встановленні державних гарантій здійснення такої діяльності, оподаткуванні тощо – застосовуються публічно-правові засади. Тут враховується, передусім, сукупний колективний інтерес, застосовується імперативний метод правового регулювання, діють принципи публічного права. З іншого боку, для регулювання відносин, що виникають з договорів між приватними особами, котрі діють, як юридично рівні суб'єкти, повною мірою придатні норми приватного права.

На рівні національного права це знаходить відображення у розрізненні галузей національного права, які виступають як прояв засад приватного або публічного права при регулюванні відповідних груп відносин. Проте, як зазначалося, хибним було б ототожнювати приватне право з цивільним, а публічне – з адміністративним. Натомість йдеться про те, що у цивільному праві, головним чином, проявляються засади, правила та норми приватного права, а у праві адміністративному – проявляються засади та норми публічного права.

Що стосується реальних відносин, то вони підлягають регулюванню на засадах приватного або публічного права в залежності від їх конкретного змісту. На рівні національного права це знаходить відображення у розрізненні галузей національного права, що виступають як прояв засад приватного або публічного права при регулюванні відповідних груп відносин.

У пошуках критеріїв їхнього розмежування, а відтак, виокремлення цивільного права, як галузі національного права, науковці традиційно звертаються, передусім, до характеристики його предмету та методу.

Диспозитивний та імперативний методи у різному співвідношенні присутні у галузевих методах правового регулювання (цивільно-правовому та адміністративно-правовому).

Оскільки до сфери спорту належать різноманітні спортивні та «навколо спортивні» відносини,

які за своєю сутністю є соціальними зв'язками по «горизонталі» та «вертикалі», природним є те, що для їхнього впорядкування використовують як диспозитивний, так і імперативний методи. Ця обставина дає підстави для висновку про відсутність єдиного методу правового регулювання відносин у сфері спорту.

Натомість, залежно від типу відносин, що регулюються і конкретних завдань можуть застосовуватися цивільно-правовий або адміністративно-правовий методи.

Намагання деяких науковців відшукати оригінальний метод правового регулювання, поки що виглядають мало продуктивними, оскільки, фактично, йдеться про нечітко структуровану суміш приватноправових та публічно-правових засобів впливу.

Підсумовуючи викладене, можна зробити висновок, що спроби кваліфікувати комплексне правове регулювання спортивних відносин, як формування особливої сукупності норм – окремої галузі права, є некоректним, оскільки з позицій «нормативістського» підходу «спортивного права», так само, як і багатьох інших аналогічних галузей права (підприємницького права, інформаційного права, Інтернет права, космічного права тощо) існувати не може.

У зв'язку з цим постає питання про можливість визнання спортивного права «комплексною» галуззю права.

Варто зауважити, що існування комплексних галузей права тривалий час залишається предметом дискусій [15, 16].

Хоча з погляду загальної теорії права існування комплексних галузей можливе, проте виправданим здається застереження, що вести мову про такі комплексні утворення правових норм варто стосовно не «галузей права», а «галузей законодавства».

На такому методологічному підґрунті, М.В. Саннікова дійшла висновку, що «у випадку зі спортивним правом доцільно говорити про об'єктивне існування галузі законодавства і вирішувати проблеми правового регулювання суспільних відносин у сфері фізичного виховання та спорту через призму саме структури законодавства» [17].

Під таким кутом зору виправданою здається оцінка «спортивного права», як сукупності актів законодавства, що регулюють «спортивні відносини». Така сукупність актів, з певною мірою умовності може іменуватися «спортивне законодавство». Втім, така оцінка (так само як і найменування) нічого практично не дає,

оскільки є лише констатацією певного стану речей.

Таким чином спроби охарактеризувати «спортивне право», як єдину / цілісну категорію, з погляду нормативістського праворозуміння заводять у глухий кут.

Однак це не відповідає запитам та очікуванням суспільства, де ідея «спортивного права» набуває дедалі більшого поширення.

Отже виходимо з доцільності вживання терміну «спортивне право», а відтак і правдивості твердження про існування «спортивного права». Але при цьому уточнюємо, що «спортивне право» має характеризуватися не з позицій нормативістського праворозуміння, а під кутом зору соціально-правовим – як елемент соціально-політичного устрою та елемент суспільної свідомості.

З таких позицій право розглядається як концепт, тобто як сукупність уявлень, понять, знань, асоціацій, емоцій, що виникають у зв'язку з використанням терміну «право», супроводжують і характеризують його.

Відповідно «спортивне право» можна розуміти як сукупність уявлень, понять, знань, асоціацій, емоцій, що виникають у зв'язку з правовим впорядкуванням суспільних відносин, у галузі (галузях), що прямо або по дотичній стосуються спорту.

Такий підхід дає можливість зняти проблеми методологічного характеру, котрі неминуче виникають при визначенні «спортивного права» на основі «нормативістського» бачення поняття та сутності права.

Розгляд «спортивного права» як концепту, не заперечує «нормативного» (законодавчого) наповнення цього поняття, але позбавляє необхідності оцінки його як системи правових норм, що утворюють жорстку ієрархічну структуру: галузь та підгалузі права, відповідні правові інститути тощо. Натомість, може йтися про «структуру «спортивного права», яка відображає систему «нормативного наповнення» цього концепту, тобто про структуру масиву законодавства, акти якого регулюють відносини у сфері спорту.

При цьому єдиним критерієм віднесення нормативного акту законодавства до «спортивного права» (котре, як зазначалося вище, є комплексною галуззю законодавства) може бути предмет правового регулювання, оскільки існування окремого, властивого лише цій галузі методу правового регулювання, поки що, не доведене.

Розмаїття відносин, пов'язаних зі сферою спорту, створює на практиці істотні незручності при пошуку актів законодавства, що застосо-

вуються для регулювання того чи іншого виду таких відносин; пошуку та систематизації матеріалів практики; субсидіарному застосуванні норм законодавства, застосуванні аналогії закону тощо.

З огляду на цю обставину, необхідно визначити орієнтири для встановлення кола норм, які можуть бути віднесені до нормативного наповнення концепту «спортивне право», а також критерії їхньої диференціації.

На підставі викладеного можна сформулювати кілька принципово важливих тверджень щодо сутності загального поняття (концепту) спортивного права.

По-перше, некоректним є віднесення спортивного права до сфери суто приватної чи суто публічної. Натомість, з певною мірою умовності, варто розрізняти спортивне приватне право та спортивне публічне право (так само, як розрізняють, скажімо, міжнародне приватне право та міжнародне публічне право)

По-друге, за межами загального «спортивного права» знаходяться норми адміністративного, кримінального, митного, податкового тощо права, оскільки зазначені галузі, як управлінські та охоронні, можуть стосуватися різних видів суспільних відносин, забезпечуючи їхнє впорядкування та охорону.

По-третє, логічним є розрізнення «спортивного права» у широкому та вузькому сенсі.

Під «спортивним правом» у широкому сенсі розуміється сукупність усіх норм і правил, що регулюють діяльність у сфері спорту. Вони складають відносно інтегровану систему багаторівневого порядку, що містить приватноправові та публічно-правові елементи. Необхідність врахування приватноправового та публічно-правового забарвлення спортивних відносин має враховуватися, аби визначити пріоритетність інтересів (приватні чи публічні) і на цьому підґрунті особливості методів правового регулювання, що застосовуються.

Під «спортивним правом» у вузькому сенсі розуміється сукупність регулятивних норм (переважно цивільно-правових), що забезпечують впорядкування власне «спортивних відносин», на засадах «Дозволено все, що не заборонено законом». Такий підхід надає договору значення норми цивільного законодавства. Можна стверджувати, що саме за його допомогою складається основний масив норм, які можуть бути віднесені до «спортивного приватного права».

Напрями регулювання спортивного приватного права (спортивного права у вузькому сенсі) виглядає наступним чином:

1) загальні положення цивільного законодавства, що стосуються спортивних відносин: засади правового регулювання; застосування аналогії закону та права; визначення підстав виникнення цивільних прав та обов'язків у сфері спортивних відносин; забезпечення самозахисту та захисту суб'єктивних прав; визначення правового режиму об'єктів цивільних прав, зокрема, земельних ділянок, прав інтелектуальної власності, інформації, як такого об'єкту; правочини у галузі спортивної діяльності; представництво; захист особистих немайнових прав фізичної особи тощо;

2) положення цивільного законодавства, що стосуються суб'єктного складу спортивних відносин: про створення та припинення юридичних осіб у сфері спорту; норми, що опосередковують внутрішньо корпоративні відносини; захист прав корпорацій тощо;

3) положення цивільного законодавства, що стосуються прав інтелектуальної власності: визначення об'єктів прав інтелектуальної власності у сфері спорту; захисту прав інтелектуальної власності, норми про ліцензійні угоди тощо;

4) загальні положення цивільного законодавства, що стосуються договорів та положення, які стосуються окремих видів договорів у сфері спорту;

5) положення цивільного законодавства, що стосуються недоговірних відносин у сфері спорту: про оголошення винагороди, конкурсу тощо; діяльність у сфері спорту в інтересах іншої особи без повноважень; відшкодування шкоди, завданої у сфері спорту; повернення безпідставно отриманого (збереженого) майна у цій сфері тощо;

6) положення цивільного законодавства, що стосуються спадкування спортивного майна: спадкування інтелектуальної власності у цій сфері, авторських прав на них тощо; поділ успадкованих прав на спортивні винагороди між спадкоємцями; переходу таких прав за спадковим договором тощо;

Оскільки схожу структуру може мати не лише «спортивне право», а й інші подібні концепти (скажімо, підприємницького права, корпоративного права та ін.), доцільним є виокремлення «спортивного права у «спеціальному сенсі».

При цьому до відповідного нормативного масиву мають бути віднесені лише ті норми, що стосуються суто сфери спорту: відносини, що виникають при укладенні контрактів, створенні та використанні спортивного обладнання тощо.

Після відповідної диференціації може бути визначене співвідношення відносин та правовідносин, які виникають у сфері спорту. Але спо-

чатку маємо згадати про «розмитість» термінопоняття «спортивні відносини», зумовлену тим, що ним охоплюється фактично уся сукупність відносин у сфері фізкультури та спорту.

Таке бачення цієї категорії та визнання «спортивного права» комплексною галуззю законодавства зумовлює «двоїстий» характер правовідносин, що виникають у цій сфері.

З одного боку, якщо ми визнаємо існування загального поняття «спортивного права/законодавства», то маємо визнавати й існування загальних «спортивних правовідносин».

Але, водночас, якщо ми включаємо до «спортивного права» норми цивільного, адміністративного, господарського, трудового тощо законодавства, то маємо визнати, що врегульовані цими нормами відносини є, відповідно: цивільними, адміністративними, господарськими, трудовими тощо правовідносинами.

Причому, тип правовідносин – приватний або публічний, характерні властивості конкретних правовідносин визначається саме «базовою» галуззю права: цивільним або адміністративним правом.

Оскільки тут йдеться про спортивне приватне право, то пріоритетним типом правовідносин мають бути цивільні правовідносини.

Це відповідає і тому базовому положенню, що сама сутність спорту, як такого, припускає рівність учасників цивільних відносин (за винятком адміністрування/державного управління).

Отже, що є цивільні відносини та правовідносини?

Відповідно до ст. 1 ЦК України предметом регулювання ЦК є особисті немайнові та майнові відносини. Перші не мають безпосереднього економічного змісту. Їх предметом є: ім'я, честь, гідність, ділова репутація, особисте життя, авторство на твори літератури, науки та мистецтва, свобода пересування та інші блага, невід'ємні від особистості. Деякі з особистих немайнових прав можуть належати також юридичним особам: право на честь, гідність, ділову репутацію, фірмове найменування, виробничу марку, товарний знак тощо. Майнові відносини наповнені безпосереднім економічним змістом, складаються ґрунтовно матеріальних благ.

Цивільні правовідносини – це юридично впорядковані цивільні відносини, правові зв'язки, між юридично рівними суб'єктами, що є носіями цивільних прав і обов'язків.

Визначальні ознаки цивільних правовідносин:

1) вони є правовим зв'язком між юридично рівними суб'єктами, що в організаційно-правовому і майновому сенсі відокремлені один від одного;

2) ці суб'єкти є носіями цивільних прав та обов'язків щодо нематеріальних і матеріальних благ, які становлять цінність для них, як приватних осіб;

3) відносини їх учасників урегульовані на засадах ініціативи останніх, їх вільного розсуду, що ґрунтується на уповноважувальному характері норм цивільного права;

4) цивільні права і обов'язки виникають не лише з підстав, передбачених актами законодавства, але також на підґрунті загальних засад цивільного права;

5) захист цивільних прав і спонукання до виконання обов'язків здійснюється за допомогою заходів правового впливу, що застосовуються судом або уповноваженим учасником цивільних відносин.

Залежно від мети, функцій та завдань, які вони виконують, цивільні правовідносини можуть бути поділені на: 1) регулятивні; 2) організаційні; 3) охоронні.

Залежно від економічного змісту цивільні правовідносини поділяються на майнові та немайнові.

Майнові правовідносини мають економічний зміст. Їхнім об'єктом є майно (матеріальні блага). Немайнові правовідносини не мають безпосереднього економічного змісту. Вони можуть бути поділені на такі, що пов'язані з майновими правами (право авторства), і такі, що з майновими правами не пов'язані (особисті немайнові права тощо).

2. За юридичним змістом цивільні правовідносини поділяються на абсолютні та відносні.

У абсолютних правовідносинах носієві права протистойть невизначена кількість зобов'язаних осіб (правовідносини власності). У відносних правовідносинах правоможному суб'єкту протистойть одна або кілька конкретно визначених зобов'язаних осіб.

3. За об'єктом та характером здійснення права цивільні правовідносини поділяються на речові та зобов'язальні.

Об'єктом речових правовідносин є речі (майно), а правоможний суб'єкт може здійснювати свої суб'єктивні права самостійно, без сприяння зобов'язаної особи (правовідносини власності, сервітутні правовідносини тощо). Зобов'язальні правовідносини – це правовідносини, в яких об'єктом є дії (поведінка), а відтак правоможний суб'єкт для здійснення своїх цивільних прав потребує сприяння зобов'язаної особи.

4. Залежно від методу правового регулювання відповідних цивільних відносин, котрий включає як диспозитивні, так й імперативні елементи роз-

різняють правовідносини: а) імперативні; б) диспозитивні; в) змішані.

Особливості різних видів цивільних правовідносин відображаються в елементах його структури: 1) суб'єктах; 2) об'єктах; 3) змісті.

З урахуванням викладеного вище «спортивне право» можна розглядати не тільки як концепт, але й як навчальну дисципліну, предметом вивчення якої є спортивне право, як концепт, а також правові концепти, що виникають та існують у зв'язку з буттям (діяльністю) людини у сфері спорту.

Зауважимо, що формування структури дисципліни «спортивне право» і методики його викладання, може бути ускладнене надто широким розумінням цього концепту, спробами «втиснути» його в межі навчального курсу.

Тому доцільним є вивчення «спортивного права», передусім у спеціальному сенсі цього поняття з тим, що «спортивне приватне право» і «спортивне публічне право» будуть вивчатися на відповідних спеціалізаціях в межах окремих спекурсів.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Бабенко В. Г., Бабенко Д. В., Євдокимова Л. Г. Фізкультурно-спортивне право: регулювання суспільних відносин. Вісник Чернігівського національного педагогічного університету. Серія : Педагогічні науки. Фізичне виховання та спорт, 2017. № 147(1). С. 22-25. URL: [http://nbuv.gov.ua/UJRN/VchdpuPN_2017_147\(1\)_7](http://nbuv.gov.ua/UJRN/VchdpuPN_2017_147(1)_7).
2. Апаров А.М. Концепція спортивного права: огляд ключових аспектів. Вісник ОНУ ім. І. І. Мечникова. Правознавство, 2017. Т. 22. Вип. 1 (30). С. 6-19.
3. Кацуба Р.М. Місце спортивного права в системі права України: перспективи розвитку. Порівняльно-аналітичне право, 2014. № 5. С. 250-257.
4. Василенко М. Спортивне право: показники його формування (методологічний та учбовий аспекти). Юридичний вісник, 2017. № 2. С. 65-72. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/urid_2017_2_13
5. Рабінович П.М. Основи загальної теорії права та держави. Львів: Край, 2008. 224 с.
6. Арістотель. Політика: Переклад з давньогрецької. Київ: Основи, 2000.
7. Банчук О.А. Проблема розмежування публічного і приватного права у правовій думці України XIX – початку XX століття. Автореф. дис... канд. юрид. наук. Київ, 2007. 20 с.
8. Банчук О. А. Публічне і приватне право: історія українських вчень та сучасність. Київ: Конус-Ю, 2008. 184 с.
9. Рабінович П.М. Приватне право і публічне право як загальносоціальні явища та як легалізовані терміно-поняття. Еволюція цивільного законодавства: Проблеми теорії і практики: Матеріали міжнарод. науково-практ. конф. 29–30 квітня 2004 року. Харків-Київ, 2004. С. 14–31.
10. Харитонов Є., Харитонova О. До питання про значення дихотомії «приватне право – публічне право». Вісник Академії правових наук України, 2000. № 2. С. 81-85.
11. Кодифікація приватного (цивільного) права України. Ред. А. Довгєрта. Київ: Український центр правничих студій, 2000. С. 14-15.
12. Сивий Р. Б. Приватне (цивільне) право в системі права України. Київ: КВІЦ, 2006. 214 с.
13. Довгєрт А. Методологічне значення ідеї наднаціонального цивільного права. Право України, 2009. № 8. С. 15-19.
14. Харитонova О. І. Адміністративно–правові відносини (проблеми теорії). Одеса : Юридична література, 2004.
15. Хряпченко В. П. Від критеріїв поділу системи права на галузі до комплексних галузей права. Актуальні проблеми політики, 2015. № 55. С. 202 – 213.
16. Миколенко А.І. Чи існують комплексні галузі права? Правова держава, 2003. № 6. С. 203-206.
17. Саннікова М. В. Спортивне право: до постановки питання про виділення галузі. Державне будівництво та місцеве самоврядування, 2016. № 32. С. 193-203. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/dbms_2016_32_18

REFERENCES:

1. Babenko, V.G., Babenko, D.V., & Evdokimova, L.G. (2017). Fizkulturno-sportivne pravo: reguluvannya suspilnih vidnosin [Physical culture and sports law: regulation of public relations]. *Visnik Chernigivskogo natsionalnogo pedagogichnog [Bulletin of Chernihiv National Pedagogical University]. Series: Pedagogical sciences. Physical Education and Sports*, 147 (1), 22-25. Retrieved from [http://nbuv.gov.ua/UJRN/VchdpuPN_2017_147\(1\)_7](http://nbuv.gov.ua/UJRN/VchdpuPN_2017_147(1)_7) [in Ukrainian].
2. Aparov, A.M. (2017). Kontseptsiya sportivnogo prava: oglyad klyuchovih aspektiv [The concept of sports law: an overview of key aspects]. *Visnik ONU im. I. I. Mechnikova [Bulletin of ONU named after I I Mechnikov]. Jurisprudence*, 1 (30), 6-19 [in Ukrainian].
3. Katsuba, R.M. (2014). Mistse sportivnogo prava v sistemi prava Ukrainy: perspektivi rozvitku [The place of sports law in the legal system of Ukraine: prospects for development]. *Porivnyalno-analitichne parvo [Comparative and analytical law]*, 5, 250-257 [in Ukrainian].
4. Vasylenko, M. (2017). Sportivne pravo: pokazniki yogo formuvannya (metodologichniy ta uchbovyy aspekti) [Sports law: indicators of its formation (methodological and educational aspects)]. *Yuridichniy vIsnik [Legal Bulletin]*, 2, 65-72. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/urid_2017_2_13 [in Ukrainian].

5. Rabinovich, P.M. (2008). *Osnovi zagalnoi teorii prava ta derzhavi* [Fundamentals of the general theory of law and the state]. Lviv: Krai. [in Ukrainian].
6. Aristotel. *Politika: Pereklad z davnogretskei* [Aristotle. Politics: Translation from ancient Greek]. (2000). Kyiv: Osnovy.
7. Banchuk, O.A. (2007). *Problema rozmezhuвання publichnogo i privatnogo prava u pravovyi dumtsi Ukraini XIX – pochatku XX stolittya*. [The problem of distinguishing between public and private law in the legal thought of Ukraine in the XIX – early XX centuries]. Kyiv. [in Ukrainian].
8. Banchuk, O.A. (2008). *Publichne i privatne pravo: Istoriya ukrainskikh vchen ta suchasnist* [Public and private law: history of Ukrainian doctrines and modernity]. Kyiv: Konus-Yu. [in Ukrainian].
9. Rabinovich, P.M. (2004). *Privatne pravo i publichne pravo yak zagalnosotsialni yavyscha ta yak legalizovani termino-ponyattya* [Private law and public law as general social phenomena and as legalized terms and concepts]. Kharkiv-Kyiv. [in Ukrainian].
10. Kharytonov, E., & Kharytonova, O. (2000). Do pitannya pro znachennya dihotomii «privatne pravo – publichne pravo» [On the question of the meaning of the dichotomy "private law – public law"]. *Visnik Akademii pravovih nauk Ukraini* [Bulletin of the Academy of Legal Sciences of Ukraine], 2, 81-85. [in Ukrainian].
11. Dowgert, A. (Ed.). (2000). *Kodifikatsiya privatnogo (tsivilnogo) prava Ukraini* [Codification of private (civil) law of Ukraine]. Kyiv: Ukrainian Center for Legal Studies. [in Ukrainian].
12. Syvyi, R.B. (2006). *Privatne (tsivilne) pravo v sistemi prava Ukraini* [Private (civil) law in the legal system of Ukraine]. Kyiv: KVVC. [in Ukrainian].
13. Dowgert, A. (2009). Metodologichne znachennya idei nadnatsionalnogo tsivilnogo prava [Methodological significance of the idea of supranational civil law]. *Pravo Ukraini* [Law of Ukraine], 8, 15-19. [in Ukrainian].
14. Kharytonova, O.I. (2004). *Administrativno-pravovi vidnosini (problemi teorii)* [Administrative and legal relations (problems of theory)]. Odesa: Legal Literature. [in Ukrainian].
15. Khryapchenko, V.P. (2015). Vid kriteriiv podilu sistemi prava na galuzi do kompleksnih galuzey prava [From the criteria of division of the legal system in the industry to complex branches of law]. *Aktualni problemi politiki* [Current policy issues], 55, 202 – 213. [in Ukrainian].
16. Mykolenko, A.I. (2015). Chi isnyut kompleksni galuzi prava? [Are there complex areas of law?]. *Pravova derzhava* [Legal state], 6, 203-206. [in Ukrainian].
17. Sannikova, M.V. (2016). Sportivne pravo: do postanovki pitannya pro vidlennya galuzi [Sports law: to the question of the allocation of the industry]. *Derzhavne budivnistvo ta mistseve samovryaduvannya* [State building and local self-government], 32, 193-203. Retrieved from http://nbuv.gov.ua/UJRN/dbms_2016_32_18 [in Ukrainian].

ЗМІСТ

Бріскін Ю.А., Нерода Н.В.

ПРОФЕСІЙНИЙ СПОРТ У СИСТЕМІ

СОЦІАЛЬНИХ ПРАКТИК СПОРТУ – ГОЛОВНІ ТРЕНДИ.....3

Марія А.Т.

СУБ'ЄКТИ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ

СПОРТИВНОГО ПРИВАТНОГО ПРАВА.....12

Федосов Д.В., Ткалич М.О.

ПРАВОВІ АСПЕКТИ ПРОТИДІЇ ЗЛОЧИНАМ, ПОВ'ЯЗАНИМ

ІЗ МАНІПУЛЮВАННЯМ РЕЗУЛЬТАТАМИ СПОРТИВНИХ ЗМАГАНЬ.....20

Федосов Д.В., Толмачевська Ю.О.

ОСОБЛИВОСТІ ОПОДАТКУВАННЯ

КІБЕРСПОРТИВНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В УКРАЇНІ.....25

Харитонов Є.О., Харитонova О.І.

МІСЦЕ СПОРТИВНОГО ПРИВАТНОГО ПРАВА У СИСТЕМІ ПРАВА.....30

CONTENTS

Briskin Yu.A., Neroda N.V.

PROFESSIONAL SPORT IN THE SYSTEM
OF SOCIAL SPORTS PRACTICES – MAIN TRENDS.....3

Tikhonova M.A.

SUBJECTS OF LEGAL REGULATION OF SPORTS PRIVATE PRIVATE LAW.....12

Fiedosov D.V., Tkalych M.O.

LEGAL ASPECTS OF COMBATING CRIMES RELATED TO THE MANIPULATION
OF THE RESULTS OF SPORTS COMPETITIONS.....20

Fiedosov D.V., Tolmachevska Yu.O.

FEATURES OF TAXATION ESPORTS ACTIVITY IN UKRAINE..... 25

Kharytonov Ye.O., Kharytonova O.I.

THE PLACE OF SPORTS PRIVATE LAW IN THE LAW SYSTEM..... 30

НОТАТКИ

НАУКОВЕ ВИДАННЯ

LEX SPORTIVA

Випуск 1

Здано до набору 04.07.2022 р. Підписано до друку 22.07.2022 р.

Гарнітура Times New Roman. Формат 64×84/8.

Друк офсетний. Папір офсетний.

Ум. друк. арк. 4,65. Зам. № 0722/299. Наклад 300 прим.

Свідоцтво про внесення суб'єкта видавничої справи до державного реєстру видавців,
виготівників і розповсюджувачів видавничої продукції

Серія ДК № 2509 від 30.05.2006 р.

Видавництво і друкарня – Видавничий дім «Гельветика»

65101, Україна, м. Одеса, вул. Інглєзі, 6/1

Телефони: +38 (095) 934-48-28, +38 (097) 723-06-08

E-mail: mailbox@helvetica.ua

Свідоцтво суб'єкта видавничої справи

ДК № 7623 від 22.06.2022 р.